

Бекназар ДЎСТМУРОДОВ, Шавкат МАТЕКУБОВ

Ҳалқ ҳофизлари

Бекназар ДЎСТМУРОДОВ, Шавкат МАТЁҚУБОВ

Халқ ҳофизлари

1267 (с)

Тошкент — «ILM ZIYO» — 2011

УДК 784(575.1)
ББК 85.314(5Ў)
Д99

Муסיқа бетимсол руҳий қувват, одамзотни ҳаётга ва эзгуликка чорловчи қудратдир. Соз чалинганда, хонанда хониш қилганида, тўё инсон танаси жунбушга келгандай бўлиб, туйгулар юз, кўз ифодасида, айниқса, овозда ўз аксини топади. Эътибор берадиган бўлсак, қадимги зардуштийлар китоби «Авесто»даги мадҳиялар ҳам қўшиқ шаклида ижро қилинган. «Қуръони Карим» Расулдуллоҳга овоз ва оҳанг орқали нозил бўлган. Шу сабабдан унинг оятларини қироатли, хушнафас овоз билан тиловат қилиш Аллоҳ каломининг таъсирчанлигини оширган. Азонни юқори пардаларда чиройли овозда айтиш эса Ҳазрати Билолдан мерос. Бундан хулоса шуки, одамзот маълум бир эътиқодни, муқаддас ғояларни ўзига, ўзгаларга қудратли сўз, тўзал оҳанг орқали сингдирган ва ундан таъсирланган.

Ўтган ўнлаб, юзлаб асрлар мобайнида аجدодларимизнинг тақдири қандай кечди, кўнглида қандай ҳис-туйгулар ҳукмрон бўлди, буларнинг бари муסיқий асарларда ўз аксини топган. Бизнинг мумтоз муסיқамиз хоҳ у Бухоро шашмақоми бўлсин, хоҳ Хоразм мақомлари, хоҳ Фарғона — Тошкент мақом йўллари бўлсин, барчаси ўйчан, дардли нолалар, ҳазин, ҳасратли оҳангларга бой.

Ушбу китобда уз санъати, юксак ижрочилик маҳорати билан халқимизнинг меҳрини қозонган халқ ҳофизларининг серқирра ҳаёти ва бетакрор ижодига онд қизиқарли маълумотлар жамланган. Тўплам барча санъатга қизиқувчи китобхонларга мўлжалланган.

Тақризчилар: **Р. АБДУЛЛАЕВ** — Ўзбекистон Бастакорлар уюшмаси раиси, Ўзбекистон Республикаси санъат арбоби; **Б. МАТЕҚУБОВ** — Ўзбекистон Давлат консерваторияси профессори, санъатшунослик фанлари номзоди; **С. БЕГМАТОВ** — Ўзбекистон Давлат консерваторияси профессори, санъатшунослик фанлари номзоди.

СЎЗБОШИ

Инсоннинг маънавий камолотида, унинг руҳан покланишида, асосий мезонлардан бири, бу — мумтоз мусиқа санъатидир. Шодон дамларда ҳам, бошга ташвиш тушган чоғларда ҳам дилбар навони тинглаб, ором топишимизнинг боиси аслида шу. Асрлар давомида шаклланиб, сайқал топган, халқимиз маънавий ҳаётининг ажралмас қисмига айланган мумтоз ашулалар, уларнинг тарғиботчилари бўлмиш улуғ ҳофизларнинг ижоди эзгуликка қаратилгани туфайли ҳамиша эътиборга, эътирофга муносибдир. Устоз санъаткорларнинг ижодий меросини ўрганиб, уни янада кенг тарғиб этиш, ёш авлод қалбига синдириш масъулиятли ва шарафли вазифа бўлиб қолаверади.

Халқ орасида: «Яратган томонидан хушсадо, гўзал овоз ато этилган киши ярим шоҳдур», деган ҳикмат юради. Дарҳақиқат, хушсадо овозли хонандаларни бутун халқ ардоқлайди, уйининг тўрида меҳмон қилиб, унинг хонишларидан баҳраманд бўлади. «Ярим шоҳлик»нинг ҳурмат, иззати ҳам шудир. Хонандалар «элимизда ҳар доим тўй, тинчлик-хотиржамлик бўлсин» дея ният қилишади. Сабаби, халқ тўй, байрамлар қилса, демак, бу юртда тўқлик ва фаровонлик ҳукм сураётган бўлади. Обод ва фаровон заминда байрамлар кўпаяди, улар эса ўз навбатида яхши санъаткорларни элга танитади. Зеро, улар орасида йиллар давомида халқ ардоқлаган хонандалар бисёр. Ҳозирги доруломон кунлар айнан фаровонлик ҳукм сураётган дамлардир. Шу боис эндигина санъат йўлига қадам кўяётган ёшлар ашула айтиш билан бирга ўзбек санъати, хонандалар, уларнинг овоз имкониятлари, ҳаётидаги ибратли воқеалар ҳақида маълумот олишса, фойдадан холи бўлмайди.

Ушбу китобда эл олқишига сазовор бўлган халқ ҳофизларининг ҳаёти, ижоди, устозлари, шогирдлари ҳақида қисқача маълумот бериш баробарида, овоз имкониятлари ва турлари борасида ахборот беришга ҳаракат қилинди. Улардан Ота Жалол Носиров, Ҳожи Абдулазиз Абдурасулов, Мулла Тўйчи Тошмухамедов, Леви Бобохонов, Домла Ҳалим Ибодов, Жўрахон Султонов, Ҳожи-хон Болтаев, Маъмуржон Узоқов, Комилжон Отаниёзов, Ориф Алимаҳсумов каби ҳофизларни устозлар тазкираси сифатида ҳаёти ва ижоди борасида қисқача тўхталдик.

Етук ҳофизлардан Эркақори Каримов, Маматбува Сатторов, Жўрахон Юсупов каби устозлар ҳақида етарли ахборотга эга бўлмаганимиз сабабли, қўлланмада келтирилган маълумотлар билан чекландик. Бу кемтик навбатдаги изла-нишларда тўлдирилади деган умиддамиз.

Орифхон Ҳотамов, Фаттоҳхон Мамадалиев, Муҳаммадҷон Каримов, Очилхон Отахонов, Фаҳриддин Умаров, Одилжон Юсупов, Қувондиқ Искандаров, Рўзмат Жуманиёзов, Алижон Эркаев, Эсон Лутфуллаев, Қобилжон Юсупов, Ҳасан Ражабий, Исмоилжон Ваҳобов, Исроилжон Ваҳобов, Ўлмас Саиджонов, Маҳмуд Йўлдошев, Бекназар Дўстмуродов, Фарҳод Давлетов, Маҳмуджон Тожибоев, Сойибжон Ниёзов, Оролмирза Сафаров, Абдунаби Иброҳимов каби Ўзбекистон халқ ҳофизларининг ҳаёти ва ижоди хронологик асосда ёритилди.

Мумтоз наволарнинг ажиб бир хислати бор. Улар устоз созанда ва хонанданинг идроки, касб маҳорати ва қалб ҳарорати йўғрилган ҳолда баркамоллигини намоён қилади. Айниқса, ҳофизлик санъати йўлида фидокорона меҳнат қилган устозлар ҳақида ҳар қанча гапирсак, уларнинг босиб ўтган йўлидан ҳар қанча ибрат олсак, шунча кам. Зеро, ёшлар маънавиятини бойитишда, асл санъатимизнинг беқиёс қирраларини дунёга танитишда етук ҳофизларнинг маҳорати беқиёс манба бўлиб хизмат қилади. Президентимиз И.А. Каримовнинг «Юксак маънавият — енгилмас куч» асарида таъкидланганидек, «Бизнинг миллий анъаналаримизга, ахлоқ-одоб қоидаларига мутлақо тўғри келмайдиган клиплар, турли тиллардаги сўзларни қориштириб ёки талаффузни атайлаб бузиб айтиш каби номуносиб ҳаракатларни айрим ёш ижрочилар ўзи учун қандайдир янгича услуб деб билаётгани, менимча, санъатни, унинг моҳияти ва аҳамиятини тушунмасликдан бошқа нарса эмас. Маданий жамоатчилигимиз, авваламбор, муסיқашунос олимлар, устоз санъаткорлар, композиторлар, ёзувчи ва шоирлар, журналистлар, кўп сонли санъат ихлосмандлари бундай масалалар юзасидан ўз фикрини очиқ билдириб бориши, шу тариқа ёшларимизга тўғри тарбия беришимиз ҳам қарз, ҳам фарз, деб ўйлайман».

Яна шунини айтишимиз мумкинки, айнан ўзбекона ижро хонанданинг юз, кўз ифодаси, айрим ҳолларда қўл ҳаракати билангина қўшиқ матнини шарҳлашга қодир. Саҳнага чиқиб, йиртиқ-ямоқ кийимлар кийиб, менталитетимизга маъқул бўлмаган хатти-ҳаракатлар билан асарни шарҳлаш — бу санъатнинг асл моҳиятини тушунмаганликдандир. Бундан ташқари янги яратилаётган ва замонавий эстрада намунаси деб талқин қилинаётган турли усуллар ҳамда товушлар йиғиндисини муסיқа, деб бўлмайди. Росмана миллий санъат ўзининг чуқур фалсафий шеърлари, инсон қалбининг туб-тубига кириб бориб, дарди-фироқи билан уни ларзага келтирувчи гўзал оҳангдир. Шундай мазмун-моҳиятга бой муסיқий асарларимизни келажак авлодга тушунтириб бориш, мумтоз оҳанглар оғушида тарбиялаш устозлар зиммасидадир. Бунга, нафақат, муסיқашунос олимлар, санъаткорлар, бастакорлар, ёзувчилар ва шоирлар, балки кўп сонли ихлосмандлар ҳам бефарқ бўлмасликлари керак, албатта.

Ушбу китоб асл санъатимизнинг фидойилари бўлган устозлар ҳаёти ва ижодидаги ибратли воқеа-ҳодисалар, ижро дастурлари, овоз кўлами, овоз тури халқ ҳофизларининг маънавий дунёқарашини яқиндан билиш учун ҳавола этилмоқда. Яна шунини таъкидлаб ўтмоқчимизки, бўлажак санъаткор ёшларимизга устозларни танитиш, уларнинг қилган ишлари, басталаган асарларини ўргатиб, умид қиламизки, келажак авлодга ҳам уларнинг ишлари ҳақида ҳикоя қилиб беришди деган мақсадда мазкур китобни баҳоли қудрат тақдим этдик.

ЭЛ АРДОҚЛАГАН САНЪАТКОРЛАР

*Ота Жалол
Носир ўғли
(1845–1928)*

Баъзан у зотни Бобо Жалол деб ҳам атаганлар. Ота ва Бобо нисбатлари Бухоро одатларига кўра, мушарраф номга кўшимча сифатида ишлатилади. Ўз даврининг ёзма ҳужжатларида Ота Жалол Носир ўғли ёки Ота Жалол Носиров деб юритилади. У Бухоронинг энг нуфузли мақом устозларидан бўлиб, Амир Музаффархон, Абдуллаҳадхон, Олимхон саройи қошидаги шашмақомчилар гуруҳига раҳбарлик қилган. Ёшлигидан *рикобий* (махсус сарой созандаси) ва *ратифахўр* (яъни, ҳукумат томонидан маош тўланадиган) созандалар қаторида бўлди.

Ота Жалол созандалар камдан-кам муяссар бўладиган *Мир Охур* (яъни, Амир от хўжалигининг соҳиби) мартабасига эришди. Мазкур сабабларга кўра, унга саройдан ташқарида ҳофиз ёки созанда сифатида фаолият кўрсатиш қатъий ман қилинган. Ҳатто Бухоронинг энг эътиборли мулозимлари мажлис ёки зиёфатларида Амирнинг ижозатисиз созандалик қилишга ҳаққи бўлмаган. Ота Жалол машҳур танбурчи бўлиб, у мусиқа асбобини темир нохун билан эмас, балки тирноқларини махсус ўстириб чаладиган созандалар қаторига кирган. Унинг унча катта бўлмаса ҳам, жуда гўзал ва ёқимли овози бўлган.

У овоз санъати ва унинг малакасига тегишли энг нозик томонларидан хабардор эди. «Шашмақом»нинг ҳам чолғу, ҳам ашула йўлларини жуда пухта ўзлаштирган билимдон сифатида катта обрў қозонган. Унинг ижро услуби ҳамда талқинида қарор топган «Шашмақом» андозаси ўз даврида энг мумтоз намуна сифатида эътироф этилган.

Ота Жалолнинг бастакорлик жиҳатларига тўхталиб ўтиш ҳам жоиздир. маълумки, Ироқ мақомида иккинчи гуруҳ шўъбалари учрамайди. Шунини тўлдириш мақсадида беназир устоз хонанда Ироқ мақоми пардаларига асосланиб, «Савти Жалолий» нағмасини яратган ва шу билан иккинчи гуруҳ шўъбаларини тўлдиришга эришган.

Амирлик барбод бўлганидан кейин Бухорода ташкил этилган «Шарқ му-
 сиқа мактаби»нинг ижодий ва мураббийлик ишларида Ота Жалол бош-қош
 бўлиб турган. 1923 йилда таниқли рус тадқиқотчиси В.А. Успенский томонидан
 Бухоро «Шашмақом»нинг нотага олинишида устоз асосий таянч вазифасини
 бажарган. В.А. Успенский «Шашмақом» мушкilot, насрларини нотага кўчи-
 ришда Ота Фиёс Абдуғани, Абдурахмон Танбурий (Умаров), Домла Ҳалим
 Ибодов, Маъруфжон Тошпўлатов каби қатор атоқли созандалар ижросига асос-
 ланган. Бироқ бутун жараёнга кўз-қулоқ бўлиб туриш Ота Жалол зиммасига
 юкланган. Ёзилган куйларнинг нечоғлиқ тўлиқ ва мукамал эканлиги тўғриси-
 да айнан Ота Жалол раҳбарлигидаги ҳайъат ҳукм чиқарган. Шунга кўра,
 В.А. Успенский ёзувидаги матнлар Ота Жалол талқинидаги «Бухоро Шашмақо-
 ми» дейилишига тўла асос бор.

В.А. Успенский. Ота Жалол, Ота Носир ва уларнинг шогирдлари.

Ота Жалол узок умри давомида ажойиб шогирдлар етиштирди. 1921 йилдан
 бошлаб, Бухорода очилган Шарқ муסיқа мактабида фаолият кўрсатиб, Леви
 Бобохонов, Борух Зеркиев, Домла Ҳалим Ибодов, Ҳожи Абдурахмон Умаров,
 Туробқул Қоровулбеги, Тоҳиржон Давлатзода, Мирзо Абдукарим Вобкандий,
 Маъруфжон Тошпўлатов, Нажмиддин Насриддинов ва бошқа истеъдодли хо-
 нанда ҳамда созандаларга «Шашмақом»ни изчиллик билан ўргатди. Унинг ус-
 тозлиги шу даражадаки, ўтмиш ва ҳозирги кун мақом ижрочилик мактаблари
 ўртасидаги кўприк вазифасини маълум жабҳаларда ўтаган. Чунки у ўз даврида
 мақомнинг ягона билимдони бўлган. Ундан кейинги шогирдлари ушбу «Шаш-
 мақом» мактабини ўрганиб, ҳозирги кунга қадар сақланиб қолишига сабабчи
 бўлишган.

*Ҳожи Абдулазиз
Абдурасулов
(1852–1936)*

Ҳофиз ва созанда, мусиқа соҳасида ҳар томонлама истеъдод соҳиби, ўзининг мустақил услуби — «Ҳожи Абдулазиз мактаби»ни яратган буюк санъаткор. Хотирамиз илғайдиган даврдаги Самарқанд мумтоз мусиқа услубининг ижодий мероси, овоз ёзувлари орқали бизга маълум бўлган, кўзга кўринган таниқли вакили.

Абдулазиз Самарқандда туғилган. Унинг ота-боболари қоратегинлик бўлиб, тўқимачилик билан шуғулланишган. Аммо оддий ҳунармандлигига қарамасдан, мусиқа ва шеъриятнинг жуда катта ихлосманди бўлишган. Шунинг учун ўғли Абдулазизнинг хат-саводини чиқариш учун мадрасаларда ўқитишган. Унинг отаси эрта ўлиб кетади. Шу сабабли Абдулазиз ёшлигиданоқ хаттотлик қилиб, оилага моддий ҳиссасини кўшади.

Абдулазиз болалагидан чолғу чалишга, ашула айтишга меҳр қўйди ва соз санъатининг турли соҳаларида ўзини синаб кўрди. У дутор чалиб, оммавий ашулалар, дoston номаларидан тортиб, мақом йўлларигача ҳамда доира жўрлигида диний мавзудаги хонақойи айтимлар ижро этишни ўзлаштирди. Йигирма беш ёшларига келиб, Абдулазиз ҳофиз, созанда сифатида бутун Зарафшон воҳаси ва унинг атрофларида кенг танила бошланди.

Қанчалик ном чиқаришига қарамасдан, маҳорат ва билимларини мустаҳкамлаш мақсадида у машҳур танбурчи Ҳожи Раҳимқул (Раҳимберди)га шогирд тушди. Устоз ёнида юриб, унга ҳамнафаслик қилган ҳолда мақом йўлларини ўзлаштиришга киришди. Бу йўлдаги билим ва кўникмаларини янада мукамалроқ даражада ўрганиш учун 1880 йилда Шаҳрисабзга келиб, Ота Жалолдан «Шашмақом» сабоқларини олди. У пайтларда Бухоро Амири Музаффархоннинг ёзги дам оладиган қароргоҳи Шаҳрисабзда бўлган. Сарой созандаларининг бошлиғи Ота Жалол ҳам хизмат вазифасига кўра, шу ерда истиқомат қилган. Абдулазиз Шаҳрисабзга икки йилча қатнаб, «Шашмақом» асосларини пухта ўзлаштиргач, Ота Жалолдан «оқ фотиҳа» олган.

Кекса созандаларнинг айтишларича, Ота Жалол Абдулазиз истеъдодини юқори баҳолаган ҳамда «Шашмақом» борасидаги унинг интилишларини диққат билан

кузатиб борган. Гап шундаки, Ота Жалол ва Ҳожи Абдулазиз ёшлари деярли тенг, истеъдод ҳамда салоҳияти бир-биридан кам бўлмаган. Лекин муқаддас устоз—шогирд муносабатларидаги икки буюк санъаткор сифатида умумий (Бухоро—Самарқанд) доирадаги икки йирик йўналиш вакиллари бўлишган.

Ота Жалол том маънодаги сарой созандаси эди. Тор мухлис ва шинавандлар доирасида ривожланиб келган бу услубнинг қонун-қоидалари жуда қатъий белгиланган. Ҳожи Абдулазиз эса саройдан ташқарида ҳамда анча эркин тарзда жорий этиладиган *маъмулий* (амалдаги, эркинроқ) оқимнинг буюк вакили. Бу — муштарак негиздан тарқалувчи ва мақом тараққиётининг ҳаётий эҳтиёжларидан келиб чиқувчи икки мустақил йўналиш эди. Ҳар бирининг қадр-қиммати, нуфузи ўзига яраша бўлган.

Эътиборли томони шундаки, юқорида қайд этилганидек, сарой услубидаги мақомлар танбур жўрлигида ва таркибий қисмлари бир-бирига *пайванд қилиб* (улаб) ижро этиладиган туркум шаклида жорий қилинади. Шунга кўра, мақом туркумининг ҳар бир қисми барча қоидаларга тўла-тўқис риоя қилинган ҳолда ижро этилиши лозим. Бирон бир унсури нуқсонли бўлса, у сарой услубидаги мукаммал мақом бўла олмайди.

Маъмулий услуб эса мақом моҳиятига эркинроқ ёндашишга имкон беради. Уни сал кичикроқ овозга мослаб ҳам ижро этиш мумкин. Куй йўлларини, айниқса, жуда баланд авжларини ихчамроқ ҳолатга келтириб ҳамда овозни дутор пардаларига мослаб айтса ҳам бўлади. Эркин созанда сифатида эл орасида юрган Ҳожи Абдулазизнинг кўпроқ дуторга мурожаат этишининг боиси ҳам шунда.

Унинг овоз имкониятлари кенг бўлганлиги магнит тасмаларда ёзилган манбалардан тахминан билишимиз мумкин. У «лирик тенор» бўлиб, овозининг пастки регистри қуюқ, тўлиқдир. Баъзида драматик тенорни эслатади, аммо ўрта ва юқоридаги регистрларини таҳлил қиладиган бўлсак, овозидаги юмшоқлик, эгилувчанлик лирик тенор эканлигини билдиради. Бундай овоз тури миллий асарларимизни ростмана ижроси учун жуда мос келади.

Ҳожи Абдулазиз, гарчанд, Самарқанд мактабининг вакили бўлса ҳам, унинг санъати жуда кенг аҳамият касб этган. Ҳофизнинг Бухоро, Тошкент, Фарғона водийси ва Туркистонда ҳам мухлислари жуда кўп бўлган. Бундан ташқари ҳофиз жаҳонгашта санъаткор сифатида ҳам шуҳрат қозонган. У обрў-эътиборли устоз тарзида элнинг зиёлилари гуруҳига қўшилиб, икки мартаба (1887—1888 ва 1907—1908 йилларда) ҳаж сафарини бажарган. Унинг номига «ҳожи» нисбасининг қўшилиши ҳам ҳақиқий асосга эга. Бундан ташқари Ҳожи Абдулазиз олиму фузалоларга қўшилиб, Афғонистон, Эрон, Туркия, Араб мамлакатлари ва Ҳиндистонга саёҳат қилган. Бу сафарларида зукко санъаткор ўз мамлакатининг куй ва қўшиқларини намоён этиш билан бирга ўзга юртларнинг мусиқий анъаналаридан баҳраманд бўлди, улардан илҳом олиб, услубини бойитди.

Устоз Ҳожи Абдулазиз эътиқоди кучли, мадраса таълимини олган, диний ва дунёвий илмларни пухта ўзлаштирган, адабиёт ва шеърят билимдони ҳамда эл-юрт орасида катта обрў қозонган санъаткор. Донишмандлиги ва ширинсуханлиги туфайли Бухоро амирлари уни ўз суҳбатларига чорлаб туришган. У Бухоро амирлиги ҳамда Кўқон хонлиги музофотидаги энг кўзга кўринган зодагонлар, руҳонийлар, илм-маърифат аҳли билан ҳам яқин алоқада бўлган.

Йирик давлат арбоблари Файзулла Хўжаев, Абдурауф Фитрат ва бошқалар Ҳожи Абдулазиз санъатидан, суҳбатидан баҳраманд бўлишган. Ўтган асрнинг 20—30-йилларида бутун Самарқанд аҳли уни доим энг азиз инсонлар қаторида ҳурмат қилишган. Санъаткорнинг ўзи меҳмондўст, қалби тоза, ҳеч кимнинг кўнглига озор бермайдиган хушфеъл инсон бўлган. Биров тўй-томоша ва яхши кунларни ўтказиб беришни илтимос қилса, унинг бой ёки камбағаллигига қарамасдан, доим ҳалол хизмат қилишга ҳаракат қилган. Ҳожи Абдулазизнинг ўзига хос табиати ва саховатпешалиги халқ оғзига тушиб, баъзи ҳолларда, ҳатто афсоналарга айланиб кетган.

Ҳозиргача устоз ижросидаги ўнга яқин грамофон пластинкалари рўйхатга олинган: «Ироқ», «Кўқон ушшоғи», «Насруллоий», «Чапандози Наво», «Мустазод», «Чапандози Гулёр», «Бебоқча», «Бозургоний», «Дўст Худойим» (кейинги номи «Гулизорим»). Буюк санъаткордан қолган бу овоз ёзувлари классик мусиқа ижросининг юксак намунаси ҳамда яқин тарихни ўрганишда бебаҳо ҳужжат бўлиб хизмат қилади.

Ҳожи Абдулазиз Абдурасулов ва унинг тошкентлик шогирдлари ҳамда мухлислари.

Маълумки, Ҳожи ота умрининг чорак қисмини Тошкентда ўтказган ва бу ерда ўзининг кўплаб шогирдлари ҳамда шинавандаларига эга бўлган.

*Мулла Тўйчи
Тошмухамедов
(1868–1943)*

Тошкент маданий ҳаётининг ёрқин намоёндаларидан бири. Дастлаб зикр анъаналарига хос диний айтим жанридаги етакчи яккахон (ҳофиз) сифатида танилган бўлса, кейинчалик Тошкент услубидаги мумтоз мусиқали асарлар дастурини бойитган ижрочи, ҳофиз сифатида фаолият кўрсатди.

Унинг икки неми хусусиятлидир: шахсий исми Тўйчи ва нисбаси Мулла. Тўйчи (сўзма-сўз таржимада «тўй-никоҳ хабарчиси» дегани) дейишларининг асосий сабаби шундаки, у ўз тоғаси уйидаги тўй кечасида туғилганлигидир. Мулла — бу унинг нисбаси бўлиб, диний, илмий билимларга эга инсонга берилган.

У Муқимий ва Фурқат билан дўст бўлган. Ўз даврининг йирик ашулачи ва созандалари билан дўстона муносабатда эди. Айниқса, Мулла Тўйчи Тошмухамедовнинг хонандалик қилишида ва умуман, ашулачи сифатида танилишига Устоз Мадумар — Қўқондан, Содирхон Ҳофиз — Хўжанддан, Ҳожи Абдулазиз — Самарқанддан, Мадраҳим Шерозий — Хоразмдан ва бошқалар сабабчи бўлишган.

Маълумки, Ҳожи Абдулазиз Абдурасулов умрининг охириги йиллари Тошкентда ўтган. Шу даврлари Тўйчи бува уларни ёнида олиб юриб, тўю зиёфатларда дутор чалдириб, ўзи чарчаган пайтлари ашула айтишга рухсат берган. Эл орасидаги обрў-эътибори, мавқе-мартабаси туфайли унга Бухоро амирлари — Абдуллахон ва Олимхонлар саройига киришга рухсат берилган эди.

Мулла Тўйчи бой савдогар сифатида Ўрта Осиёда граммофон тарқатарди. Унинг ширкати Тошкент—Фарғона водийси ва бошқа вилоятлардаги шахсий дўконларда граммофон, пластинкалар сотиш билан шуғулланган. Унда граммофон ташвиқотлари билан бирга, Мулла Тўйчининг шахсий ашулаларидан иборат пластинкалар ҳам сотилган. Бу ёзувлар орасида унинг дастуридан ўрин олган Тошкент мумтоз мусиқасига хос: «Ушшоқ», «Баёт», «Гиря», «Гулёри — Шаҳноз», «Таронайи Дугоҳ», «Қўча боғи», «Ул кун жонон» каби асарлар бор эди.

Бу нодир ёзувларни эшитиб, Мулла Тўйчи Тошмухамедовнинг овоз турини аниқлайдиган бўлсак, унинг овози тахминан «драматик баритон», чунки овозининг барча регистрларида тўлиқ ва қуюқ сифатлари сезилади. Бу ёзувлардаги овоз кўлами катта октава *си* пардасидан бошлаб, биринчи октава *соля* пардаларигача борган. Демак, бундай овоз кўламига асосан, бас баритон ёки драматик баритонлар эга, шу боис унинг овоз тусига қараб, драматик баритон дейиш мумкин.

*Леви
Бобохонов
(1873–1926)*

Бухоронинг энг буюк ҳофизларидан бири. Отаси Бобохон Ошма, асосан, буюкчилик билан шуғулланган. Шу билан бир қаторда маҳалла-қуйда дастёрлик важдан рўзгор тебратган. Тўй-томошаларда ходимчилик қилиб, кўнгилочар термаларни айтиб юришга ҳам тўғри келган. Отаси ёнида унга ёрдам бериб юрган Леви ёшлигидан Бухоронинг тўй муҳити, унинг шодлик куй ва кўшиқларини яхши ўзлаштириб олди. Баъзан эса ўзи ҳам доира чалиб, «бухорча» тонфасидаги ашулаларни кўшилиб айтадиган бўлди.

Леви меҳнат фаолиятини жуда ёш бошлади. Болалигидан отасининг ёнида юриб, ашулачилик қилди. Бухоро ва унинг атрофидаги тўй-маъракаларда қатнашиб, ҳаётий ва ўз иштиёқи бўйича тажриба орттирди. Ана шундай сафарлардан бирида, Чоржўй шаҳридаги тўй хизматида унга шаҳар ҳокимининг назари тушиб қолади. Кейинчалик ҳоким тавсияси билан у Ҳожихон исмли ҳофизга шогирд бўлиб тайинланади.

Деярли бир йилча Чоржўйда тургандан сўнг Левича Бухорога қайтади. Тез орада ёш ҳофизнинг довруғи Амир Абдуллахон қулогига етиб боради ва уни саройга даъват этиб, Ота Жалол тарбиясига топширади. Қисқа муддат ичида «Шашмақом» асосларини ўзлаштиришда ҳофиз катта муваффақиятларни қўлга киритди. Натижада, у нафақат, *рикобий* сарой ҳофизи, балки *ратифахўр* (махсус маош белгиланган) санъаткор сифатида эътироф этилди. Ратифахўрлик мартабаси одатга кўра, махсус сарой ходими — *удайчи* томонидан расман эълон қилинган.

Кекса санъаткорларнинг ҳикоя қилишларича, Амир Абдуллахон чоршанба кунлари ўз яқинлари даврасида Левича ижросида «Шашмақом» эшитар экан. Соз пайтида ҳофиз парда ортида ўтириб, ижро этишга мажбур бўлган. Ҳукмдорлар олдида ҳофиз ва созандаларни пардага бекитиш жуда қадимий одат ҳисобланади. Бу анъана, ҳатто подшо Хусрав Парвиз ва созанда Борбад замонларида ҳам маълум бўлган.

Левича санъатини Амир Олимхон ҳам хуш кўрган. Олимхон ёшлигида махсус мусиқий тарбия кўрган ҳамда дутор, танбур чалишни ёқтирган. Шинавандалар даврасида «Шашмақом» тинглаш унинг энг яхши кўрган машғулотларидан бири бўлган. Ҳофиз Левичани эса Амир доим ўз ёнида олиб юрган. Олимхоннинг Левичага муносабати шу қадар яқин бўлганки, унга амир билан бирга палов пишириш ва ҳамсуҳбат бўлишга ижозат этилган.

Риганинг «Пишущий Амур» (овоз тарқатувчи «Муҳаббат парилари») фирмаси Левичанинг ижроларини граммофон пластинкаларига тушириш учун ижозат сўраб, Амирга мурожаат қилган. Халқ орасида тарқалган гап-сўзларга қараганда, сарой ҳофизининг овозини пластинкаларга ёзиб, кенг оммага тарқатилишига Амир унча рози бўлмаган. Бунинг асосий сабаби, шеъринг матнларда илоҳий маъноларга алоқадор сўзлар битилган, куй ва оҳангларда муқаддас туйғулар изҳор этилган, умуман олганда, хос мўътабар «Шашмақом» санъатини оёқ ости қилмаслик ниятлари бўлган. Узоқ музокаралар олиб борилгандан сўнг, Бухородан ташқарида, янги шаҳар (ҳозирги Когон)даги чор амалдорлари қароргоҳида мусиқий ёзув ишларини амалга оширишга келишиб олинган.

1909 йил август ойида Левича танбур, укаси Йов доира чалиб айтган «Шашмақом йўллари» граммофонга ёзиб олинган. Бу ижродаги асарларнинг тўлиқ ва илмий-танқидий рўйхати ҳалигача тузилган эмас. Ҳозиргача маълум пластинкалар қуйидагилар:

1. «Қашқарчаи Сарвиноз»	8. «Сарвиноз»
2. «Турки Қашқарчаи Сарвиноз»	9. «Талқини Ушшоқ»
3. «Талқини Уззол»	10. «Насри Ушшоқ»
4. «Мўғулчаи Сегоҳ»	11. «Наврўзи Сабо»
5. «Талқини Мўғулчаи Сегоҳ»	12. «Талқини Сабо»
6. «Уфари Мўғулчаи Сегоҳ»	13. «Уфори Талқини Сабо»
7. «Мўғулчаи Бузрук»	

Левичанинг овоз кўлами (диапазони) жуда ноёб бўлган. У танбурнинг энг паст пардаси (катта октава *соль*)дан то хас (чўп) пардаларнинг охири, харрақнинг тагидан чиқадиган товушлар (иккинчи октава *ре*) миқёсида ашула айтган. Демак, унинг овози «лирик-драматик тенор»дир. Бундай дейишимизга сабаб, унда лирик ва драматик тусларнинг жамланганлигини кўрамыз. Овоздаги куюқлик ва салобатлилик билан бирга эгилувчанлик ҳамда юмшоқлик хислатлари сезилади.

Ҳофизлар, одатда, айтиб юрган ғазалларини тартиблаштириш мақсадида уларни дафтарларга ёзиб, ёнларида олиб юришган. Бундай ён дафтарчалар «дастак» дейилган. Ҳофиз хатга қараб, шеърнинг дастлабки мисраларига нигоҳи тушиши биланоқ, қолган байтлари ёддан кўйилиб келаверади. Ана шундай истеъмолда бўлган учта дастак ҳофиздан авлодларига мерос қолган.

Левича ижодининг яна бир муҳим қирраси катта-кичик давраларда тингловчи ким бўлишидан қатъий назар, бутун вужуди билан берилиб, бор кучини сафарбар қилиб, ашула айтиш бўлган. Кўпинча у даврага чиққанда бир-икки ашуладан кейин ўзлигини йўқотиб, аллақандай руҳий ҳолатга тушиб олар экан. Илҳоми келганда гўзал авжлар, ғазалронийлар битиб, шинавандаларни ошуфтаҳол этиб, ўзлигини тарк эттириб важд (экстаз) ҳолатига туширган. «Авжи Турк», «Зебо Пари», «Мухайяр» авжларини шундай юқори пардаларда айтар эканки, мухлислар у ҳақда узоқ гапириб, завқланиб юришган. Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, Левичанинг жўшқин ижоди асл «Шашмақом», яъни хослар даврасида, сарой муҳитида жорий этиладиган мақом тарихида ўзига яраша ёрқин саҳифага айланган.

*Домла Ҳалим
Ибодов
(1878–1954)*

Расмий ҳужжатларда Домла Ҳалим Ибодов деб юритилади. Айтишларича, домла дейиш, у кишининг касби-коридан кўра, кўпроқ лақабига алоқадор. Гап шундаки, ҳофиз ҳақиқатан ҳам жуда чиройли, кўринимли, оппоқ юзли одам бўлган. Шу сабабдан Бухорода уни оқ юзли Ҳалим (нуроний маъносида) деганлар. Унинг чиройли, гўзал овози бўлганлиги боис сарой ҳофизлигига жалб қилишмоқчи бўлишганда, қариндошлари бир амаллаб мударрисликка ишга жойлаб қўйишади.

Бухоро қонун-қондаларига кўра, мадраса аҳли саройга ишга ёлланишдан озода этилган. Уларнинг оталари олачабоф (бўзчи)лик қилишган. Ёш Ҳалимжон ҳам ота касбини эгаллаган. Уларнинг Шарофхон исмли кўшниси сарой ҳофизи бўлиб, Ҳалимжонни ашулчиликка даъват этган ва айни чоғда сарой хизматидан эҳтиёт қилган. «Шашмақом»нинг дастлабки сабоқларини ҳам Домла Ҳалим Шарофхон ҳофиздан ўрганган ва унинг ёнида юриб, машҳур ҳофизларни эшитиб, «Шашмақом» санъати борасидаги билим ва кўникмаларини оширган. У мақомларни доира билан ижро этган.

Кейинчалик амирлик тугатилганидан сўнг, бевосита Ота Жалолга шогирд тушиб, «Шашмақом» илмини мукаммал ўзлаштиришга муяссар бўлган. 1921 йилда Бухорода А. Фитрат раҳнамолигида «Шарқ мусиқа мактаби» ташкил қилинган, нуфузли санъаткорлар қаторида Домла Ҳалим ҳам ўқитувчиликка жалб этилган. В.А. Успенский «Бухоро Шашмақоми»ни нотага олиш пайтида Домла Ҳалим энг кучга тўлган устоз бўлганлиги сабабли ашула йўллари айнан шу ҳофиз талқинидаги вариантда қоғозга туширилган.

1928 йили Самарқандда мусиқа ва рақс институти очилиши муносабати билан Домла Ҳалим шу даргоҳга «Бухоро Шашмақоми»дан сабоқ берувчи ўқитувчи сифатида таклиф этилади. Ўзбекистон пойтахти Самарқанддан Тошкентга кўчирилиши муносабати билан 1932 йили институт ҳам шу ерга ўтказилган. Шу орада устознинг ўзлари ҳам республика радиосига ишга таклиф этилади.

Домла Ҳалим овозининг бонги (қўнғироғи) юқори, ўрта ва паст пардаларда баробарига равон янграши, ижрочилик нафасининг ноёблиги ҳанузгача овозшунослик илмининг диққат марказида туради. Улардаги товуш резонаторлар фаолияти ўта ривожланганлиги, бу мезон овоз ҳосил қилишдаги усталик, маҳоратлиликини билдиради. Овоз тесситтурасига эътибор берадиган бўлсак, «лирик тенор» дейиш мумкин. Чунки овозидаги енгиллик ва шунга қарамай, жангдорлик хусусиятлари айнан шу овоз турига мансуб эканлигини кўрсатади.

Абдуқодир Исмоилов, Домла Ҳалим Ибодов, М. Миронов, М. Харратов ва етук созанда-хонандалар.

1932 йилда Домла Ҳалим Тошкентга кўчиб келиб, Ўзбекистон радиосида ўз фаолиятини давом эттиради. Радио концертларида ўз ҳамнафаси Ҳожи Абдурахмон Умаров билан бирга ва халқ чолғу асбоблари ансамбллари жўрлигида мақом шўъбаларидан намуналар ижро этар эди.

Таниқли мусиқашунос олима Елена Романовскаянинг ёрдами билан «Шашмақом»нинг Бузрук мақомидан: «Наеруллой», «Савти сарвиноз», «Рост» мақоми таркибига кирувчи «Наврўзи Сабо» (таркибий қисмлари билан), «Дугоҳ» мақомидан «Мўғулчан Дугоҳ», «Бухоро тўлқини» каби шўъбаларни пластинкага ёздиради.

Е. Романовская Домла Ҳалимнинг иқтидорига, овозига қойил қолиб, шундай деган экан: «Домла Ҳалим овози жуда гўзал ва тиниқдир. У ашулаларни эркин, равон ижро этиш билан бирга кенг нафасга ҳам эга, бир нафасда тўлиқ бир ҳатни ва ҳатто икки ҳатни ҳам куйлаши мумкин. Бундан ташқари ўзига хос овоз ишлатиш усталиги ҳам бор, ўта мураккаб мусиқий ижроларда ҳеч қандай қийинчиликсиз равон куйлайверади. Авжларида ҳам ҳеч қандай кучаниш, чираниш аломатлари йўқ».

*Жўрахон
Султонов
(1903–1965)*

Жўрахон Султонов 1903 йили Марғилон шаҳрида таваллуд топган. Унинг оила аъзолари жуда ўқимишли, зиёли, санъатни ҳар томонлама идроклайдиган шинаванда бўлишган. Шу боис уларнинг хонадонига Фарғона водийсининг турли жойларидан етук санъаткорлар, сўз усталари ва шоирлар келиб туришган. Шундай маданий муҳитда ўсиб катта бўлаётган Жўрахон эса кундан-кунга санъатга ошуфта бўлиб, мумтоз ва замонавий шеърларни ёдлаб, мағзини чақа бошлади.

Кунларнинг бирида уларнинг уйига Юсуфжон қизик Шакаржонов келганда, меҳмонларга жон дили билан хизмат қилаётган Жўрахонга назари тушиб, ашула айтиб беришини сўради. Ёш Жўрахон илк мартаба ашула айтишига қарамай, барча меҳмонлар ва ҳатто, оила аъзолари ҳам ҳайрон қолишган. Шундан кейин Жўрахонни Юсуфжон қизик Шакаржонов, гарчи, ўзи хонанда бўлмасалда, ёнида олиб юриб, билганича ашулаларни таҳлил қилишни, халқ олдига чиққандаги саҳна одобини ўргатган. Жўрахонни Мулла Эшмат, Ҳамроқул қори, Эрка қори, Содирхон ҳофиз, Мадумар ҳофиз, Маматбува Сатторов ва бошқалар етук ҳофизлар билан таништириб, уларнинг сабоқларидан баҳраманд эттиradi.

1920 йилнинг бошларида Жўрахон Султонов мустақил ижодкор сифатида танилди. Унинг ижоди бошланган даврда шўро тафаккуридаги тоталитар тузум авж олган ва бу вақтда у кекса санъаткорлар дастуридаги асарларни ўрганиб улгурган эди. Ҳофиз, асосан, ўзига хос ашула айтиш услуби билан танилган. Унинг овозидаги жозибали бўғиқ садо созандастар тилида «хаста овоз» ёки «хаста ширин» дейилган.

Жўрахон Султоновнинг овози жуда кенг кўламга эгалдир. Унинг овоз ёзувларидан шунга англаш мумкинки, юқори пардаларининг давомийлиги сезилади. Пастки пардаларда ҳам тўлиқлик ва юмшоқлик мавжуд. Шубҳасиз, унинг овози лирик тенор бўлиб, бундай овоз тусини бошқа овозлардан ажратиб олиш

қийин эмас. У ўзининг жозибали танбур ижросида ашула бўлимлари ораларида маҳоратли машқлар чалган.

Устоз ҳамнафас услубидаги йўналишда чиройли куйлаган. 1934 йилдан бошлаб, у Маъмуржон Узоқов билан шу услубда ижод этди. Айнан Жўрахон Султонов нодир овоз соҳиби Маъмуржон Узоқовни катта санъат йўлига даъват этган устоз бўлди. Бизгача етиб келган магнит тасмаларидаги ёзувлар ҳамнафас услубидаги ашулаларнинг моҳир ижрочиларидан далолат беради. Шунингдек, Ўзбекистон халқ ҳофиси Орифхон Ҳотамов бастакорлик ва хонандаликда Жўрахон Султоновни илк устози деб билади ва у билан бир қанча вақт ҳамнафасликда ижод қилган.

Жўрахон Султонов, асосан, Фарғонага хос бўлган катта ашуланинг етук намоёниси эди. Ундан ташқари, кўп вақт мобайнида ижро қилинмай келинган қадимий ашулаларни қайта тиклаш, шеърлари диний мавзуда бўлган оҳангларга мумтоз шоирлар ғазалларини қўйиб, куйлаб, муомалага киритган.

Маълумки, Жўрахон Султонов Хоразмда кўп маротаба бўлиб, концерт дастури билан қатнашган. У ерда Ҳожихон ва унинг укаси Нурмуҳаммад Болтаевлар билан ҳамкасб, қалин дўст бўлишган. Улар бир-бирларидан кўплаб ашулалар ўрганишган. Жумладан, «Хоразм Суворийлари», «Феруз туркуми», «Хоразм мақомлари»нинг айрим шўбаларини Жўрахон Султоновга Ҳожихон Болтаев ўргатса, «Фарғона—Тошкент Сегоҳи», «Чоргоҳ», «Ушшоқ туркумлари»ни Ҳожихон Болтаевга Жўрахон Султонов ўргатган. Бу икки хонанда икки воҳанинг буюк устунларидир. Иккаласи ҳам янгиликка, яъни ўлкаларида эшитилмаган оҳангларга ўч бўлишган.

Гарчи, иккаласи ҳам ўша даврнинг етук хонандалари бўлишса-да, ўрганишнинг эртаси ёки кечи бўлмаслигини англаб етишган. Гап шундаки, улар бир-бирини жуда эъзозлаб, ҳурматини жойига қўйиб, ҳамкасб сифатида малака алмашишган. Бу ҳамкорлик улардан кейинги ижодкорларга икки буюк санъатнинг омукталашуви ва бир-биридан фарқини ажрата олишлиги учун йўл очилди.

Ўзбекистон халқ ҳофиси Жўрахон Султонов назм ва шеърият билимдони ҳамдир. Ўзбек радиоси фондида ва айрим мухлислар қўлида Фарғона мақом йўллари, катта ашуланинг Жўрахон Султонов ижод этган антиқа намуналари сақланмоқда.

Ўзбекистон халқ ҳофиси Орифхон Ҳотамовнинг таъкидлашича, бутун Марказий Осиёни ўз овози ва санъати билан забт этган хонанда Жўрахон Султонов 1965 йили Марғилонда қанд касаллиги туфайли оламдан ўтган.

*Ҳожихон
Болтаев
(1902–1987)*

Хоразм вилоятининг қадимий истеҳкомларидан бири Хонқа шаҳри ёнидаги Қорчимон қишлоғида қосиб оиласида дунёга келган. Ёшлигидан отасидан этикдўзлик ҳунарини ўрганиш билан биргаликда мусиқа ва шеърятга чин кўнгилдан ихлос қўйди. Ёш Ҳожихон XX аср бошларида жуда катта эътибор топган дин пешволаридан бири Машарипжон (Муҳаммад Шариф) Пир назарига тушиб қолади. Навқирон йигитнинг истеъдодидан чуқур таъсирланган Пир санъат йўлида ҳалол хизмат қилиш учун унга «оқ фотиҳа» беради. Бу ўз фарзандини ҳофиз бўлишини унча хуш кўрмай юрган Ҳожихоннинг отаси Болта этикдўз учун ҳам ҳал қилувчи воқеа бўлди.

Кейинчалик ҳаёт тажрибасининг ўзи Ҳожихонга устозлик қилди. Яъни ҳар бир санъаткор билан бўлган мулоқот унга ҳофизлик ва созандалик илмининг янги қирраларини очиб бораверди. 1930 йилда ҳали ҳаёт бўлган ҳамда сарой мақомчиларини кўрган атоқли созандалар: танбурчи Матёқуб Харрот, буломончи Худойберган Қурбон ўғли, гижжакчи Отажон Абдулло ўғли (Отажон Девон), айниқса, танбурчи Раззоқберган Омонов, гўянда Полли Дўзчи, дуторчи ва гўянда Қурбонниёз Авазматов (Қуржи Ота), доирачи Матёқуб Отажонов ва бошқа устозлар санъатидан баҳраманд бўлишган. Аммо унинг фотиҳа берган устози гурланлик Бобожон бола бўлади.

Ҳожихон санъат йўлига дастлабки жиддий қадам қўйганидан эътиборан мақом ва сувора йўлларини айтиш, илоҳий ишқ йўлида куйлаш ҳаёт мазмунига айланади. Бу йўлда санъаткор камолот чўққисига эришиб, ўзбек мумтоз мусиқасининг XX асрдаги энг кўзга кўринган устозларидан бири бўлиб етишди. Ҳожихон эл-юрт орасида шу қадар буюк обрўга эришдики, уни муқаддас зотлар қаторида кўра бошладилар. Яқин одамлари, дўсту-ёрлари уни, гарчанд, эшонлар авлодига алоқаси бўлмаса ҳам «Ҳожихон эшон» деб эъзозлашарди.

Актёр, ашулачи ёки созанда сифатида тўғридан-тўғри саҳна санъатига дахлдор бўлмаса-да, Ҳожихон бутун умри давомида Хоразм вилоят мусиқали драма театрида хизмат қилди. У фақат концертларда ашулачи сифатида иштирок этди.

Ҳожихон кўпроқ хонаки базмларда саз ва сўз қадрига етадиган мухлислар доирасида мириқиб ашула айтиб, ўзи ҳам роҳатланиб, тингловчиларга ҳам ҳузур бахш этган. Ҳожихоннинг ўзлигини тарк этиши, мақом ва сувора йўлларини илоҳий ҳолатларда айтиши тўғрисидаги гулгула халқ оғзига тушиб, ҳангома ва ривоятларга айлана бошлади.

1944 йили Хоразм вилоят театри қошида мақомчилар ансамблининг тузилиши ва унга Матпано Ота Худойбергановнинг раҳбар этиб тайинланиши Ҳожихон ҳаётида бурилиш ясаган тарихий воқеа бўлди. Хоразм мақомчилик мактабининг буюк намоёндаларини кўрган, эшитган Матпано Ота билан мулоқотда бўлиш навқирон санъаткор Ҳожихон учун ўзига ҳос ижод мактаби вазифасини ўтади. Гарчанд, Матпано Отага созандалик асосий касбу-кор бўлмаса ҳам, санъатта ташналиги ва ишқибозлиги туфайли у мақомнинг ички мантиқини, куй ва усулларнинг узвий боғланишини яхшигина ҳис қила олар эди. Ҳожихоннинг билим ва тажрибасида етишмай турган нарса ҳам айнан шу бўлган.

Матпано Отадан олган сабоқларидан кейин Ҳожихон «Хоразм олти ярим мақоми»ни бир бутун тизим сифатида идроклайдиган устоз даражасига эришди. Ўз ортидан шогирдлар эргаштириб, уларга ибрат кўрсата бошлади. Аҳли созанда орасида етук устоз ўрнида ҳурмат ва эътибор қозонди.

Ҳожихон Болтаев кўшиқ бошлашдан олдин овоз машқларини узоқ бажариб бўлгач, ана ундан кейин ашула ижросига ўтган. Унинг овоз имкониятлари жуда кенг бўлиб, пастки ва юқори пардалари бирдек тўлиқ бўлган. Баъзи овозлар борки, пастки товушлари юмшоқ бўлиб, юқори пардалари ўткир, шанги бўлиши мумкин. Ҳожихон устознинг овози эса бундан мустаснодир. Ҳожихон Болтаев овозининг пастки ва юқори регистрлари тўлиқлиги ҳамда шу руҳият ижро пайтида ҳам яққол сезилиб туради. Европа овоз ўлчамларида унинг овози «драматик тенор»дир.

Маълумки, олдинлари суворийхонлик санъатида якка дутор сазни жўрнавозлик қилган. Ҳожихон Болтаев эса бу борада тор ва доира созларини кўшиб ижро қила бошлаган. Бу жўрнавозлик бобида катта янгилик бўлиб, Хоразмнинг музика анъанасига айланди.

Ҳожихон шеъринг билимдони сифатида ҳам донг таратган. Ўзининг ижро дастури доирасида ғазал биладиган бошқа хонандалардан фарқли ўлароқ, чинакам шеъринг устаси сифатида гавадланади. У юзлаб ғазалларни хотирасида сақлаб, кетма-кет бир неча кун бир айтганини ҳеч такрорламасдан ғазал айтишда мухлисларни доим ҳайратга солиб юрган.

Ҳожихон доим эркин ижод ҳолатида бўлган. Унинг ижросидаги ҳар бир асар янги ижод илҳоми билан сугорилган. Бетакрор ижодкор юксак санъатининг маъно-мазмунини ҳам шунда.

Ҳожихон Болтаев 1987 йили хасталиги туфайли оламдан ўтди. Ҳали ҳанузгача унинг афсонавий хонанда эканлиги ҳақида кўплаб китоблар, рисоалар, мақолалар, монографиялар ва очерклар ёзилмоқда. Бу инсоннинг ҳислатлари шу даража бисёр эдики, бу ҳақда қанча тадқиқотлар, изланишлар олиб борилса ҳам кам.

*Маъмуржон
Узоқов
(1904—1963)*

Маъмуржон Узоқов 1904 йилда Марғилон шаҳрида ишчи оиласида таваллуд топди. Ёшлигидан халқ кўшиқларига меҳр қўйган хонанда Маматкул ҳофиз, Болтабой Ражабов, Ҳамроқул қори каби ҳофизлар таъсирида куйлашни бошлаган. Ҳасан қоридан дўтор чалиш сирларини, Жўраҳон Султоновдан катта ашуланинг мураккаб йўлларини ўрганган. 1925 йилдан Худойберган ҳофиз Мақсимов, 1926—1932 йилларда Ҳасан қори, 1933—1962 йилларда Жўраҳон Султоновлар билан ҳамнафасликда куйлаган. Айниқса, унинг етук хонанда бўлиб, шаклланишида устози Ўзбекистон халқ ҳофизи Жўраҳон Султоновнинг ҳиссаси жуда катта.

Маъмуржон Узоқовнинг ижро маҳорати, ширадор, жарангдор овози ва умуман, санъатига қойил қолмасдан иложимиз йўқ. Уни ёнида ҳар хил овоз кучайтиргичларсиз эшитган устоз санъаткорлар «Маъмуржон Узоқовнинг овози етти маҳаллага эшитилган, жуда баланд овоз эди», дейишади. Гарчи, биз бундай бахтга мушарраф бўлмасак-да, магнит ёзувларидан шуни англаш мумкинки, Европа овоз ўлчамларида «лирик тенор» деб номланади, яъни овознинг руҳияти енгил, жозибадор, эгилувчан (лирик) бўлиб, кўлам жиҳатидан кенгдир. Овозининг пастки ва ўрта регистрлари тўлиқ, юқори регистри эса юмшоқ эшитилишли, нисбатан нозик ва жарангдордир.

Дастлаб тўй ва халқ сайиллари ҳамда чойхоналарда хизмат қилган. 1937—1939 йилларда Тошкентдаги Муқимий номли мусиқали драма ва комедия театрида ишлаган. «Тоҳир ва Зухра» драмасида Жарчи, Парпи ҳофиз каби турли образлар яратган. 1939—1950 йиллари Ўзбекистон радиосида, 1950—1952 йиллари Ўзбек Давлат филармониясида яккахон хонанда сифатида ижод қилган. Баланд, ширадор ва ўта таъсирли овоз соҳиби бўлган.

Маъмуржон Узоқовнинг ижро дастуридан халқ кўшиқлари ва патнисаки ашулалар ўрин олган эди. «Ул кун жонон», «Келдим», «Жонон келур», «Кўзларинг», «Пайдо этиб кет», «Қалам қошинг», «Айладинг», «Ёлғиз» каби асар-

лар шулар жумласидандир. У бастакор Муҳаммаджон Мирзаев билан жуда самарали ижод қилиб, «Якка бу Фарғонада», «Суръатинг», «Доғман», «Ёр истаб», «Баҳор», «Қачон бўлгай ким», «Бир келиб кетсин» каби ашулалари боис шинавандалар қалбидан чуқур жой олган. Шунингдек, мумтоз асарлардан «Феруз», «Баёт», «Мустаҳзод» ва бошқа ашулаларни йиллар давомда маромига етказиб куйлаган.

Устоз санъаткор Фарғона хонандалик мактаби анъаналарини муносиб давом эттириб, унинг ривожига беқиёс ҳисса қўшган ҳамда ўзбек мусиқа маданиятида чуқур из қолдирган ҳофизлардан ҳисобланарди. Бугунги кунда унинг ижросидаги мусиқали ёзувлар Ўзбекистон радиосининг олтин хазинасида, бир қанча пластинка ва замонавий дискларга муҳрланган бўлиб, ёш хонандалар устоз услубига таянишларида сарчашма бўлиб хизмат қилмоқда. Маъмуржон Узоқов йўлини Ўлмас Саиджонов, Дилнур Қодиржоновага ўхшаган кўпчилик санъаткорлар давом эттиришган.

Маъмуржон Узоқов 1963 йилда Марғилонда ўз шинавандалари учун хониш қилаётган пайтида юрак хасталиги туфайли оламдан ўтган.

Маъмуржон Узоқовнинг якка ўзлари ижро этган асарлари жуда кўп, аммо Ўзбекистон радиосининг олтин хазинасида сақланаётган асарлар рўйхатини тақдим этмоқчимиз:

1. «Айрилмасин»	15. «Фигонким»
2. «Ёр истаб»	16. «Ўлмасун»
3. «Бебоқча»	17. «Келдим»
4. «Мустаҳзод»	18. «Парво этиб кет»
5. «Баёт»	19. «Суратинг»
6. «Туриб ҳар эрта»	20. «Шайдо бўлибман»
7. «Бир келиб кетсин»	21. «Эй дилбари жаноним»
8. «Жонон бўламан деб»	22. «Бухоро тўлқини»
9. «Бир тараҳҳум айламас»	23. «Согиниб»
10. «Кўзим шаҳдога тушди»	24. «Содирхон Ушшоғи»
11. «Доғман»	25. «Келсун»
12. «Кўзларинг»	26. «Зор этдинг»
13. «Феруз»	27. «Ёлғиз»
14. «Насиҳат»	28. «Чаман ялла»

*Комилжон
Отаниёзов
(1917–1975)*

Ўзбекистон, Туркменистон, Қорақалпоғистон халқ артисти Комилжон Отаниёзов 1917 йили Хоразмнинг Шовот туманида таваллуд топди.

Ёшлигидан саз ва суҳбат йиғинлари ичида ўсади. У тўққиз ёшга кирганида, отаси вафот этиб, акаси Фозилжоннинг тарбиясига олинади. Акасининг таъсири остида санъатга меҳр эрта уйғонди. Дастлаб мусиқа тўгараклари, кейинчалик халқ театрларида устозлари Маткарим Абдурахмонов, Мадрахим Шерозий, Бола бахши ва бошқалардан санъат сирларини кунт билан ўрганади. Унинг илк яратган кўшиқлари Иккинчи Жаҳон уруши даврига тўғри келади. Ўша пайтда «Отлан», «Хуш қол энди», «Гитлерга ўлим», «Оғанг келар мард бўлиб» ва бошқа асарларни яратиб, ижро қилган.

Урушдан кейинги тинч қурилиш йилларида Чоржўй — Қўнғирот темир йўли, Тошсоқа тўғони қурилиши каби бошқа меҳнат жабҳаларида қурувчи ва меҳнаткашларни ўзининг дилтортар куй-кўшиқлари билан руҳлантириб турди.

Билимини бойитиш учун 1951 йили Ҳамза номидаги Тошкент мусиқа билим юртига ўқишга киради ва уни тугатиб, Ҳиндистондаги Ўзбекистон кунлари савфарига йўл олади. У ерда ўз шеъри «Салом ҳинд халқига», Ҳофиз Шерозий газали «Хоразм Чоргоҳи» каби ижролари катта олқишга сазовор бўлади.

У Матпано Худойберганов—Суханвар устозлигида Хоразм мақомлари «Рост», «Бузрук», «Наво», «Дугоҳ», «Сегоҳ»нинг айтим йўлларида айримларини магнит тасмаларига туширган.

Комилжон Отаниёзов овози жозибали, ҳаракатчан, жарангдор, лирик тенор бўлиб, шижоатли ижро йўли ва ўзига хос ижод мактабини яратган. У ўз ижодий фаолияти давомида 200 га яқин ашулалар ижод қилган ва шулардан 100 дан ортигини радио фондида ёздирган. Булар ичида дoston йўллари асосида яратилган «Ёра тегмасин», «Айрилма», «Мухаммаси бахши II», «На тилар мандан», «Душимда бир булбул кўрдим», «Раънони гўрдим», «Хуш энди», «Хуш келибсиз, сабо билан», шунингдек, «VI — Сувора», «Салом сизга Хоразмдан» ва бошқалар шулар жумласидандир. Саҳна асарларидан «Азиз ва Санам», «Ошиқ Фариб» спектаклларида мусиқа басталаган.

Комилжон Отаниёзовни халқ орасида на фақат беназир ҳофиз, серқирра ижодкор балки кўп болали, ночор ва кам таъминланган оилаларга ҳиммат қўлини чўзувчи, саховатпеша, ҳожатбарор, ҳотамтой инсон сифатида яхши танилган. Маълумки, уруш йиллари барча устозлар ҳолидан хабар олиб, бирор нарсага муҳтожлик сезилса, дарров муҳайё этар экан. Бундан ташқари урушдан олдин тузилган Хоразм мақомчилар ансамбли фаолияти уруш йиллари ҳам тўхтамади. Буларнинг барчаси устоз Комилжон Отаниёзовнинг қўллаб-қувватлаши, қанча маблағ топса, санъатнинг ривожини, унутилаёзган асарларни қайта тикланиши йўлида сарфлаш унга одат бўлиб қолганди.

Ўзбекистон, Туркменистон, Қорақалпоғистон халқ артисти. Хоразм булбули Комилжон Отаниёзов мактабидан Бобомурод Ҳамдамов, Отажон Худойшукуров, Ортиқ Отажонов ва бошқа ўнлаб шогирдлар етишиб чиққан.

Комилжон Отаниёзовнинг жўшқин ижодий фаолияти кўпроқ замонавий услубларга қаратилган бўлса-да, у Хоразм мақомларининг асл намуналари четда қолиб кетмаслиги учун жонбозлик кўрсатди. 40—50-йилларда ҳаёт бўлган Матпано Худойберганов, Маткарим Ҳофиз Бобожонов, Шерозий Матёқуб Отажонов каби кекса устозларни моддий ва маънавий қўллаб-қувватлашга ҳаракат қилди.

Устоз Қувондиқ Искандаровнинг ҳикоя қилишича у 1944 йилда ёш авлод созандалари Матпано Худойбергановдан мақом йўлларини ўрганиш учун шартшароит яратиб берган. Уруш йилларининг танқис шароитида айнан Комилжон Отаниёзов бутун ансамбл қатнашчиларини мунтазам равишда озиқ-овқат билан таъминлаб турган. 1949 йилда бевосита Матпано ота назоратида Хоразм мақомларини санъатшунослик институтида магнит тасмасига ёзиб олинишида жонбозлик кўрсатган. Ўзи Каримжон Исломов билан ҳамнафасликда «Рост» ва «Сегоҳ» мақомларининг айтими йўлларини тўлиқ туркум шаклида ижро этган. Бу ёзувлар Хоразм мақомларини ўрганишда жуда муҳим ҳужжат бўлиб хизмат қилади. Сўнгра 50—60-йилларда Комилжон Отаниёзов ижодий баркамоллик босқичига эришганда айтган «Сегоҳ», «Дугоҳ», «Чоргоҳ», «Талқини Наво», «Нақши Наво» ва бошқалар мақом ижрочилигининг энг ноёб захираларини ташкил этади.

Ориф
Алимаҳсумов
(1927–2005)

Ўзбекистон халқ ҳофизи Ориф Алимаҳсумов 1927 йилда Тошкентда зиёли оиласида таваллуд топган. У ёшлигидан ашула айтишга, соз чалишга қизиқар эди. Тирикчилик важдан ёш болалик пайтидан тўқимачилик корхонасига ишга кирди. Ўша ерда дастлаб усталарга шоғирд бўлиб, тез орада ўзи ҳам уста даражасига етди. Корхонада доимо радио янграб турар эди. Унда берилаётган ашулаларни зеҳни ўткир Орифжон тезда ёллаб олиб, ўзича айтиб юрган. Уни санъатга бўлган истеъдодини пайқаган касбдошлари тез-тез байрам, тўй-ҳашамларга хизматга чақира бошлашди.

Кўп ўтмай 14 ёшли Ориф Алимаҳсумовнинг ёқимли овози Ўзбекистон халқ артисти Эшмат Ҳайдаровнинг эътиборига тушгани боис у ёш ашулачининг илк устозига айланди. У баланд ва ёқимли овоз эгаси Ориф Алимаҳсумовга Фарғона—Тошкент мақомларидан, катта ашулалардан бир қанчасини ўргатди.

Ўтган асрнинг 50-йиллари ўрталарига қадар бўлажак ҳофиз иштиёқи баланд, зеҳни ўткир ҳаваскор хонанда бўла туриб, Карим Зокиров, Турғун Каримов, Акбар қори каби таниқли санъаткорларнинг ижро йўлларини маъқул кўриб, улар ижро этган кўшиқларни айтиб юрди.

1954 йил эстрада театрига хонанда сифатида ишга кирди. Бу ерда Ориф Алимаҳсумов машҳур санъаткор Муҳаммаджон Мирзаевдан санъат сирларини ўрганди. Катта устозлар билан биргаликда 1955–1956 йилларда вилоятлар ва қўшни республикаларда гастрол сафарларида иштирок этди. Шу йиллари халқнинг назарига тушиб, элнинг севимли хонандасига айланиб улгурган эди.

1957 йилда Юнус Ражабий Ориф Алимаҳсумовни радио қошида янги очилган мақомчилар ансамблига ишга таклиф этди. Тез орада моҳир хонанда замондош бастакорларнинг янги ашулаларини, катта ашула ва яллаларни, хусусан, авжлари бепоён «Шашмақом»нинг Фарғона—Тошкент йўлларини равон ва эркин куйлашда етакчилик қила бошлади. У мақом алломаси Юнус Ражабий билан ўн тўққиз йил мобайнида ижодий мулоқотда бўлди.

Ориф Алимаҳсумовнинг овози тиниқ, яъни лирик тенор бўлиб, эгилувчан, юмшоқ ва шу билан бирга шижоатли, жарангдор юқори авжларни тўлиқ ижро эта олиш қобилиятига эга бўлганлиги учун мақомларнинг авжларини Ортиқхўжа Имомхўжаев билан биргаликда, кўп ҳолларда якка ўзи ижро этиб, биринчи марта мақомнинг магнит тасмаларига туширилишида фидокорона қатнашган. Мақомчилар ансамблида кўп йиллар давомида ишлаб, ноёб мумтоз асарларни радионинг олтин хазинасига муҳрлади. Жумладан, «Шаҳноз», «Мўғулчаи Наво», «Савти калон», «Гиря», «Фигон», «Сарпарда», «Чоргоҳ», «Дугоҳ Хусайний» каби мақомларнинг беназир ижролари билан халқимиз қалбидан чуқур жой олди. Шунингдек, Ориф Алимаҳсумов Юнус Ражабийнинг «Раъноланмасун», Орифхон Ҳотамовнинг «Қаро бўлибдур», «Жанон қиз», Фахриддин Солиқовнинг «Тўй муборак», «Гуллар водийси», «Яшил қишлоқ», Муҳаммадjon Мирзаевнинг «Бахт» ва бошқа бастакорлар асарларини ҳам маромига етказиб ижро қилди.

1964 йилда Ориф Алимаҳсумовга «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист» ва ўзбек радиоси ташкил этилганининг 50 йиллиги муносабати билан «Ўзбекистон халқ артисти» унвони берилди.

1976 йилда Юнус Ражабийнинг вафотидан сўнг, васиятга биноан, Ориф Алимаҳсумов мақомчилар ансамблига бадий раҳбар сифатида мумтоз мусиқамизнинг ривожини йўлида кўплаб хайрли ишларни амалга оширди.

1972 йили Тошкент Давлат консерваториясида шарқ мусиқаси бўлими очилди. Бу ерда ўзбек мумтоз мусиқачи созандалари ва мақом ижрочилари тайёрланадиган бўлди. Ориф Алимаҳсумов консерваторияда шоғирдлар тарбиялашга биринчилардан бўлиб таклиф этилди. Консерваторияда дарс бериш мобайнида халқимизга манзур бўладиган кўплаб хонандаларни етиштириб чиқарди. Шунлардан, Ўзбекистон халқ ҳофиси Маҳмуджон Тожибоев, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Раҳматжон Курбонов, Хуррият Қосимова (Исроилова), Машрабжон Эрматов, Эркин Рўзиматов каби эл севган хонандалар Ориф Алимаҳсумов синфида таҳсил олганликларидан фахрланадилар.

Ориф Алимаҳсумов кексайгандан сўнг ҳам ўн йилдан ортиқ ўзи истиқомат қилаётган «Яккасарой» маҳалласининг оқсоқоли сифатида фаолият юритди. Ойнаи жаҳон орқали мунтазам бериладиган «Оталар сўзи — ақлнинг кўзи» туркум кўрсатувларини кўп йиллар мобайнида олиб бориш Орифхожи отанинг зиёкорлик мартабасини янада оширди.

Ориф Алимаҳсумов 2005 йили хасталиғи тufайли оламдан кўз юмди. Ҳали ханузгача устознинг ижро этган юзлаб қўшиқлари ёш хонандалар учун дастак, шинавандалар учун эса қалбни ларзага келтирувчи асарлар сифатида намоён бўлмоқда.

Мустақиллик мевасидан бахраманд ҳофизлар

Мамлакатимиз мустақилликка эришганидан кейин «Ўзбекистон халқ ҳофизи» унвони Ўзбекистон Президенти томонидан қайта тикланди ва бир қатор устоз санъаткорлар шу унвонга муяссар бўлишди ҳамда тақдим этилмоқда. Ҳозирги кунга қадар юксак унвонга сазовор бўлган ҳофизлар ҳақида маълумот берамиз. Айти пайтда халқ ҳофизлари устоз хонанда, бетакрор созанда ва серқирра бастакор сифатида эл-юртга, Ватанга сидқидилдан хизмат қилиб келишмоқда.

*Орифхон
Ҳотамов*

Орифхон Ҳотамов 1927 йилда Жиззах шаҳрида таваллуд топган. Орифхон Ҳотамовнинг отаси Ҳотамхон асли Фарғона водийсидан бўлиб, Эшонлар авлодига мансуб зиёлилар оиласидандир. Водийдаги чор ҳокимияти раҳбарлари билан тортишув сабаб, Ҳотамхон таъқиб остига олинди. Шу туфайли у оиласи билан Жиззахга кўчиб келиб, шу ерда бироз муддат, яъни Орифхон мактабга боргунига қадар истиқомат қилди. Ота-онаси Тошкентга кўчиб келганида, бўлғуси санъаткор эндигина етти ёшдан ҳатлаган эди.

Болалигиданоқ мумтоз санъатга бўлган иштиёқ у кишини доимий изланишга, ўқиб-ўрганишга ундади. Абдураҳмон Жомий, Алишер Навоий, Бобур, Фузулий, Машраб, Ҳувайдо, Лутфий, Муқимий, Оғаҳий, Чустий каби даҳоларнинг асарларини берилиб мутолаа қилиш унга руҳий мадал, маънавий қувват бахш этди. Бетакрор ғазалларга, олам ва одам муаммоси, чуқур фалсафий тафаккури, ташвишлари, қалб ўртанишларини ўзида мужассам этган маъно, мазмун жиҳатдан юксак сўзларга муҳаббат Орифхон Ҳотамовнинг етук ҳофиз бўлишида катта аҳамият касб этган. Мумтоз шоирларимизнинг қаламига мансуб юзлаб ғазалларни Орифхон Ҳотамов томонидан куйга солиб, ижро этилгани сўзимизнинг исботидир.

Ғазаллардаги ҳар бир мисрани чуқур англаган, уларнинг туб мазмун-моҳиятини теран ҳис этган ҳофиз гўзал ашулалар яратиш билан бирга, инсонни эзгүликка ундовчи мисраларни ўзининг қалбига ҳам сингдирганлиги боис, юриш-туришлари, онла, фарзанд тарбияси, тўйю маъракалар, давраларда ўзини тутиши ҳамиша ибратли эди. Сўз ва амал бирлиги уйғун келганлиги учун бўлса керак, устоз ижро этган ҳар бир кўшиқ санъатсевар халқимизнинг қалб мулкига айланиб қолган. Зеро, дилдан куйланган хониш юракларни забт этиши табиий.

Орифхон Ҳотамов дастлаб, камон, яъни гижжак чалиб, кўплаб ансамблларда ишлаган. Жумладан, Жиззах драма театрида, уруш пайтлари Янгийўл театрида, Тошкентдаги Муқимий номли театрда созанда сифатида кўзга кўринган.

Янгийўл театрида буюк ҳофиз ва бастакор Жўрахон Султонов билан танишгач, уни ўзига устоз билиб, санъатнинг сир-асрорларини астойдил ўргана бошлади.

Орифхон Ҳотамов кўп қиррали санъаткор бўлган. У созанда, хонанда, бастакор ва мусиқа билимдони сифатида халқимизга яхши таниш. Орифхон Ҳотамов юзлаб ғазалларга куй басталаб, мумтоз санъатимиз хазинасига ўз ҳиссасини қўшган санъаткордир. Шу билан бирга кўплаб шогирдларни тарбиялаб вояга етказган. Ўзбекистон халқ артисти Матлуба Дадабоева, Ўзбекистон халқ ҳофизлари Маҳмуд Йўлдошев, Бекназар Дўстмуродов, Маҳмуджон Тожибоев, Сойибжон Ниёзов, Абдунаби Иброҳимов, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Маҳбуба Ҳасанова ва Насиба Сатторовалар шулар жумласидандир.

Орифхон Ҳотамов басталаган асарлар аллақачон халқ мулкига айланиб бўлди. У куйга солган Навоий ғазали билан «Қоши ёсинму дейин...», «Кўзинг не бало қаро бўлибдур», «Найлайин», «Ҳолимни сўрмасму», «Ёр сендек...», «Изҳоридир бу...», Лутфий ғазали билан «Сенсан севарим», «Аё дилбар», «Фироқингиздин», Саида Зуннунова қаламига мансуб «Ўтдиму», «Ноқис», «Доғман», Фурқатнинг қаламига мансуб «Сарвиқомат», «Доғман», Муқимий қаламига мансуб «Намоён қил», Чустий қаламига мансуб «Ёр айланай десам ман», Мунис қаламига мансуб «Сенсиз» каби қатор сатрларга басталанган асарлар унинг буюк ижодкор эканлигига ишорадир.

Орифхон Ҳотамов устози Ўзбекистон халқ ҳофизи Жўрахон Султонов билан ҳамнафасликда бир қатор ашулаларни ижро этган. Ўзбек мумтоз санъатида устозлардан кейин ҳамнафаслик мактабини яратган ҳофиз Матлуба Дадабоева, Маҳбуба Ҳасанова, Бекназар Дўстмуродовлар билан ҳамнафасликда ўнлаб ашулаларни магнит тасмаларига ёздирган. «Ёлғиз 1—2», «Ҳолимни сўрмасму», «Сарвиқомат», «Чоргоҳ», «Фироқингиздин» каби асарлар шулар жумласидандир.

Орифхон Ҳотамов бутун умрини санъатга бағишлади. Бундан ташқари мусиқа санъатининг чуқур билимдони сифатида ҳам устоз эди. Унинг ўзига ҳос фалсафий қарашлари бўлган, шу сабаб ҳар бир шогирди ва суҳбатдошини ўйлан-тириб қўярди. Орифхон Ҳотамовнинг овози, иқтидори, ижро маҳорати ва умуман, жамики хислатларида усталиги ва билим доирасининг кенглиги яққол сезилиб турар эди.

Мақомчилар ансамблида ишлаб туриб, санъат олий ўқув юртиларида, жумладан, Тошкент Давлат санъат институтида, Тошкент Давлат консерваториясида ҳам ёш хонандаларга сабоқ берди. Орифхон Ҳотамовнинг барча меҳнатлари ҳисобга олинди, 1991 йил «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист», 1993 йил «Ўзбекистон халқ ҳофизи» унвонлари билан тақдирланган. Бундан ташқари «Дўстлик» ордени билан мукофотланди. Орифхон Ҳотамов бастакорлар уюшмасига аъзо бўлган.

Орифхон Ҳотамов оғир касалликдан 2002 йил 25 сентябрда вафот этди. У ҳақидаги китоблар серқирра санъаткорнинг буюк ижодкор эканлигини намоён қилиш этади. Ҳозирги кунда фарзандлари ва шогирдлари унинг ишларини давом эттириб келишмоқда.

*Фаттоҳхон
Мамадалиев*

Ўзбекистон халқ ҳофизи Фаттоҳхон Мамадалиев 1923 йили Андижон вилоятининг Балиқчи туманидаги Эски Ҳаққулобод қишлоғида таваллуд топди. Ёш-лигидан миллий мусиқа санъатига катта ихлоси туфайли дутор, гижжак, танбур созлари чалишни мукаммал ўзлаштириб, халқ ашулаларининг моҳир ижрочилари бўлмиш Умрзоқ Полвон, Сайидали, Абдулла Тароқ, Беркинбой Файзиев, Жўраҳон Султонов, Юнус Ражабий сингари буюк устозлардан сабоқ олди. Натижада мазкур хонандаларнинг ижро услубига таянган ҳолда ўзига хос ижод йўли ва услубини яратди.

Фаттоҳхон Мамадалиев Андижондаги маданият уйи қошида мақомчилар ансамблини тузиб, 20 йил давомида ўнлаб ҳаваскор созанда ва хонандаларни катта санъат йўлига бошлади. Фаттоҳхон Мамадалиев якка ва ҳамнафасликда ашула, катта ашула, мақом намуналарини маромига етказиб ижро этди. Унинг тиниқ, ширали, кенг кўламли овози ва ўзига хос ижро маҳорати мумтоз мусиқий меросимизга янгиликдан ҳаёт бахш этди. Унинг овозидаги бироз ҳазинлик мумтоз хонандалик санъатига улғуворлик бахш этди. Унинг овози Европа овоз ўлчамларида лирик тенор бўлиб, кенг кўламли, пастки товушлари тўлиқ, юқори пардалари тиниқ, нисбатан нозик ва жарангдордир.

Фаттоҳхон Мамадалиев, нафақат, хонанда, созанда, балки етук бастакор ҳамдир. У яратган «Интизор», «Оқибат», «Соғиндим», «Кўнгил», «Дилкушо» каби ашулалари мухлислар қалбидан чуқур жой олган. Эл севган санъаткор, ҳофиз «Мискин», «Ушшоқ», «Муножот», «Насруллоий» каби чолғу куйларига мумтоз шоирлар ғазалларидан қўйиб, ашула шаклига келтирган ҳолда ўзи ва талабалари томонидан ижро қилинди. Ижрочиликнинг ўзига хос йўналишини яратди. Бастакорнинг халқаро мақомчилар фестивалининг бош мукофотини олган «Дарду дилим» ашуласи бутун Осиё қалбини забт этди.

Фаттоҳхон Мамадалиевнинг сўнгги 15 йил давомидаги сермахсул ижодий фаолияти бир қанча концерт ташкилотлари, Ўзтелерадио компаниясининг Юнус Ражабий номидаги мақомчилар ансамбли, бастакорлар уюшмаси билан узвий

боғлиқдир. У Тошкент Давлат консерваторияси профессори сифатида ҳам кўплаб ёш истеъодларни тарбиялаб вояга етказди. Унинг шогирдлари орасида Ўзбекистон халқ артистлари, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артислар бор. Жумладан, Марям Сатторова, Соғиёбжон Ниёзов, Хуррият Исроилова, Абдунаби Иброҳимов, Азамат Отажонов, Зафарбек Қурбонбеков, Ўлмас Оллабергенов, Зухра Олимова, Гулсара Ҳойбова, Бобур Кенжаев, Санобар Сатторова каби кўплаб шогирдлари устоз йўлидан бориб, халқимизга беминнат хизмат қилиб келишмоқда.

Ўзбекистон халқ хофизи Ф. Мамадалиев.

Фаттоҳхон Мамадалиевнинг миллий санъатимиз ривожини йўлидаги улкан хизматлари ҳукуматимиз томонидан муносиб тақдирланди. У «Ўзбекистон халқ хофизи» фахрий унвонига сазовор бўлди. «Меҳнат шухрати» ва «Эл-юрт ҳурмати» орденлари билан ҳам мукофотланди. Фаттоҳхон Мамадалиев бутун умрини ўзбек мусиқа маданияти равнақига бахш этган покиза санъаткордир. Фаттоҳхон Мамадалиев 1999 йили оғир хасталиқдан Тошкентда вафот этди.

*Муҳаммадҷон
Каримов*

Ўзбекистон халқ ҳофизи Муҳаммадҷон Каримов 1919 йили Тошкент шаҳрида таваллуд топди. Унинг отаси Карим сартарош танбур, дутор чалиш билан бирга ашула ҳам айтар эди. Карим ота кўпчилик хонандаю созандалар билан дўст бўлиб, борди-келди ришталарини узвий боғлаб турган. Уларнинг давраларига Мулла Тўйчи Тошмуҳамедов ва Фулом қори Фаниевлар келиб туришарди. Муҳаммадҷон Каримовнинг санъатга қизиқиши ёшлигидан бошланди, яъни 1934 йилдан бошлаб, дутор, танбур чалишга жадаллик билан киришди. 1936 йили 6-синфни битирган пайтларида ашула айтиб, «Ўзпром» қошидаги ансамблга ишга кирди. У ерда найчи созанда Нигмон Қори ва Ҳалим Домла дарс берар эди. Орада Мулла Тўйчи Тошмуҳамедов ҳам ўша ерга келиб, ўз ижроларидан созандаларни баҳраманд этган. Ёш зукко Муҳаммадҷон Каримов у кишидан «Чоргоҳ», «Дугоҳ» каби Фарғона—Тошкент мақом айтиш йўлларини қунт билан ўрганди.

1939 йилда мамлакат бўйича ҳаваскорлар олимпиадаси бўлиб ўтди. Июн ойида олимпиадада иштирок этиб, биринчи ўрин совриндори бўлди. 1939 йилнинг август ойида Муҳаммадҷон Каримов билан бир қатор созанда ва хонандалар Хоразм вилояти Гурлан туманидаги театрни тиклаш мақсадида ишга юборилди. Муҳаммадҷон Каримов шу ерда кўплаб спектаклларда роллар ижро этиб, созанда ва хонандалик қилди. Бир йилдан сўнг Туркманистоннинг Чоржўй вилоятида икки ярим ой давомида «Гулсара» спектаклининг намоиши бўлди ва унда Муҳаммадҷон Каримов бош ролни ижро этди. Бундан ташқари «Ғунчалар» спектаклида ҳам ўйнаб, олқишларга сазовор бўлди. Навбатдаги спектакл «Фарҳод ва Ширин» эди. Шу вақт унинг отаси қазо қилганлиги ҳақида Тошкентдан хабар келди. Шундан сўнг ишдан бўшаб, Тошкентга қайтиб келди.

1941 йилнинг охирида Мирзачўл театрига ишга юборилди. Бу ерда ҳам мутахассислар етишмаганлиги сабабли ўз дўстлари — актёр, созанда ва хонандаларни чақириб, театрни тиклаш мақсадида кўплаб пьесаларни саҳналаштирди.

Очилхон
Отахонов

Ўзбекистон халқ ҳофизи Очилхон Отахонов 1926 йил 7 апрелда Андижон вилоятининг Шаҳрихон туманидаги Найнаво қишлоғида таваллуд топган. Машъум ўттизинчи йиллар қатағони даврида уларнинг оиласи Тошкент вилоятининг Янгийўл туманидаги Шўралисой қишлоғига сургун қилинди. Шу жой оиланинг бир умрли азиз масканига айланди.

Зиёли оилада ўсиб улғайган ёш Очилхонда хонандаликка бўлган ҳавас эрта уйғонди. Ашулачилик сари қўйилган илк қадамлари Жўраҳон Султонов, Маъмуржон Узоқов сингари устозларга тақлид қилиб куйлашдан бошланди. Таниқли санъаткор созанда ва бастакор Фанижон Тошматов уни Жўраҳон Султонов билан таништириб қўйгандан сўнг, устознинг этагини маҳкам тутиб, ашулачилик сирларини кунт билан ўрганишга тушди.

Республика радиоси қошида мақомчилар ансамбли ташкил этилгач, Очилхон Отахонов шу даргоҳга ишга кириб, Ўзбекистон халқ артисти, академик Юнус Ражабий ўғитларидан баҳраманд бўлди. Мазкур жамоада қарийб ўттиз йил фаолият кўрсатиб, кейинчалик ўзи ўнлаб ёш хонандаларнинг устозига айланди.

Ўтган асрнинг етмишинчи йилларида суратга олиниб, телеэкранларда кўп бор намоиш этилган режиссёр Тошхўжа Ақромовнинг «Шашмақом» видеофильмида Очилхон Отахонов ижросидаги «Насруллоий» ашуласининг лейтмотив сифатида қайта-қайта янграб туриши хонандани элга янада машҳур қилди. Бундан ташқари «Хусайний Наво», «Талқини Ушшоқ», «Қаландар» каби мумтоз асарларни маромига етказиб ижро қилди ва Ўзгелерадио олтин хазинасига муҳради.

Очилхон Отахоновнинг овози драматик тенор бўлиб, кенг кўламли юқори пардалари жарангдор, ўрта ва пастки пардалари нисбатан куюқ, тўлиқ ҳамда лирик тенорга нисбатан кам эгилувчандир. Аммо овозидаги табиий дард, хасташиринлиги эшитувчини сел қилиб юбориш қудратига эга.

Очилхон Отахонов ўта оққўнгил, одамшинаванда, оилапарвар инсон бўлган. Миллий хонандалик мавқеини баланд кўтариш, янги авлодда мақом ва мумтоз санъатга ҳавас уйғотиш йўлида кўп фидойиллик қилди. Ёш хонандаларга оталарча меҳрибонлик билан санъаткорнинг олоб сирларини ўргатишдан чарчамасди.

Ўзбекистон мустақилликка эришгач, 1992 йили Очилхон Отахоновнинг барча хизматлари ҳукуматимиз томонидан инобатга олиниб, «Ўзбекистон халқ ҳофизи» унвонига лойиқ кўрилди. Очилхон Отахонов 2004 йили оғир хасталикдан оламдан кўз юмди.

Мақомчилар ансамбли хонандалари.

2011 йил 4 май куни Ўзбекистон Давлат консерваториясининг катта залида Очилхон Отахоновнинг ижодий кечаси ўтказилди. Унда у кишининг фарзандлари, шогирдлари ва ҳамкасблари ўз хотиралари билан ўртоқлашди. Очилхон Отахонов ижро этган асарларни куйлаб, устознинг руҳини шод этишди. Айниқса, бу кечанинг ташаббускори у кишининг шогирди Ўзбекистон халқ ҳофизи Маҳмуджон Тожибоевнинг савий-ҳаракатлари таҳсинга лойиқ.

*Фахриддин
Умаров*

Ўзбекистон халқ ҳофизи Фахриддин Умаров 1926 йил 1 сентябрда Тошкент вилоятининг Қибрай туманида, оддий деҳқон оиласида туғилган. Отаси Аспўлат ота меҳнаткаш, тadbиркор, деҳқон бўлиб, ўз даврининг илми, обрўли кишиларидан эди. Аспўлат отанинг биринчи аёли хасталик туфайли вафот этгандан сўнг, у киши Бўстонлик туманидаги Чимбойлик қишлоғидан Кароматхон исмли аёлга уйланди. Фахриддин ана шу Кароматхоннинг ўғли. Оилада ўн икки фарзанд бор эди.

Фахриддин Умаровнинг бобоси исми Умаршайх бўлиб, у диний ва дунёвий билимлардан бохабар бўлган. Умаршайх бобонинг баъзи башоратлари вожиб бўлиб, набираси Фахриддинни «Бу неварам хонанда, ўз даврида энг таниқли кишиси бўлади» деб ният қилган экан.

Аспўлат отанинг санъатга қизиқиши беқиёс бўлиб, ўзи дуторни зўр маҳорат билан чаларди. Баъзи вақтларда хонадонларига яқин атрофда яшовчи, элга манзур бўлган хонанда ва созандаларни меҳмонга чақириб, уларнинг санъати ва суҳбатидан баҳраманд бўлиб турган. Бу давраларнинг барчасида Аспўлат ота ёш Фахриддинни ёнида олиб ўтирарди. Тиришқоқ Фахриддиннинг қалбида ана ўша даврда санъатга меҳр уйғонган бўлса, ажаб эмас.

1928—1930 йиллар бошларига келиб, собиқ Иттифоқ раҳбарлари «ташаббуси» билан қишлоқ ҳўжалигини жамоалаштириш жараёни бошланиб кетди. Бу сиёсатга қўшилмаган ўзига тўқ деҳқонлар узоқ ўлкаларга сургун қилинди. 1930 йил кузида Қибрай туманидаги бир неча ўнлаб хонадонлар қатори Аспўлат ота оиласининг бошига ҳам худди шундай даҳшатли ташвиш тушди. Улар эр-хотин ва 12 фарзанди билан темир йўл вагонларида Украинанинг Херсон вилоятидаги Скадовск қишлоғига сургун қилинди. Шу пайтда Фахриддин тўрт ёшда, онаси Кароматхон йигирма беш ёшда эди. Инсон яшашига ноқулай бўлган шароитда уй-жойидан, бор нарсасидан, маҳалласидан, қишлоғидан, яқинларидан айрилган оилалар ниҳоятда қашшоқликда, тинимсиз меҳнатда, шўро вакилларининг доимий назорати ва тазйиқи остида яшадилар. Қулоқ қилинган ўзбек оилалари

фарзандлари учун кичик мактаблар ташкил қилиниб, Ўзбекистондан келган муаллимлар уларни ўқитар эди. Ёш Фаҳриддин ўша мактабларда тўлиқсиз ўрта маълумотни олди.

Бу ердаги яшаш ва меҳнат шароитидан норози бўлган сургун қилинганлар номидан бир неча эркак назорат қилиб турганларга: «Бизни қайси гуноҳларимиз учун бу ерга юборишди?» дея арз қилишганда, бош кўтарганларни ишчи батальонига бадарға қилиб юборишди. Улар орасида Аспўлат ота ва унинг катта ўғли ҳам бор эди.

Оила бошлиғи ва катта ўғлидан ажраган Кароматхоннинг зиммасига 11 болани боқиш, оғир шароитда тарбиялашдек оғир масъулият тушди. Бу қийинчиликлар туфайли 1935 йилда Кароматхон оғир хасталикдан ўша ерда вафот этди. Фарзандларга бош бўлиш, энг катта опаси зиммасига тушди. Хуллас, сургундаги ҳаёт уруш тугагунга қадар давом этди.

1946 йилда умумий рухсат берилгач, қулоқ қилинганлар ўз юртига қайтишди. Аспўлат ота оиласи ҳам Қибрайга бир неча ўн кунли йўл азобидан сўнг қайтиб, янги яшаш жойларини қуриб, баҳоли қудрат умр кечира бошладилар. Бу ерда мактабга бориб, мусиқа тўгаракларига қатнай бошлаган Фаҳриддин машҳур созанда ғижжакчи Раҳимжон Икромовдан соз сирларини ўргана бошлаган.

Сургундан қайтганида Фаҳриддин Умаров йигирма ёшда бўлган. Санъатга бўлган ишқибозлик энди хоҳиш ва истакка айланган даври бўлиб, бир нечта ашулаларни бемалол кўйлай бошлади. Дутор ва ғижжак созларини маҳорат билан ижро қиладиган даври ана ўшанда бошланган эди.

Ҳатто маҳалладаги тўй ва базмларда ҳам баҳоли қудрат ўзининг сози, ширали овози билан қатнашиб турар эди. 1940 йилнинг кузида Фаҳриддин Умаровни Ўзбекистон радиосига ишга қабул қилишди. Икки йил мобайнида ўша ердаги устоз санъаткорлардан тинимсиз ўрганиб, шу даврда эндигина русум бўлаётган лирик қўшиқларни ижро эта бошлади.

1948—1951 йилларда Фаҳриддин Умаров отаси деҳқон бўлганлиги сабабли деҳқончилик ишлари билан шуғулланиш учун Пскент туманидан ер олиб, ишлай бошлади. Бундан ташқари ўша ерли халқнинг тўй базмларида ҳам баҳоли қудрат хизмат қилиб, санъатдаги малакаси оша борди. Бу ерда Фаҳриддин Умаров илк бор Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, хонанда Асқар Убайдуллаев билан яқиндан танишди. Шундан кейин умрларининг охиригача устоз-шогирд муносабатлари узилмади.

1951 йили отасининг маслаҳати билан Фаҳриддин Умаров Тошкентга қайтиб, эстрада театрига ишга кирди ва Чорсудаги «Учқун» мактабининг кечки бўлимида ўрта мактабнинг сўнгги синфини ўқиб тугатди. Бу мактабда ажойиб инсон, кейинчалик филология фанлари доктори, профессор унвонини олган Шариф Юсуповдан таҳсил олди. Ўша кездеёқ Фаҳриддин Умаровда адабиётга, шеърятга қизиқиш кучайди.

Фаҳриддин Умаровнинг илк қўшиғи 1953 йил Ёнғин Мирзонинг «Учиб ўтган қалдирғоч» шеърига айтилган. Шу асар сабаб Фаҳриддин Умаров элга танила бошлади. Ундан кейин қатор лирик қўшиқлар яратиб, ижро этиб, ҳатто ўз кон-

церт дастурини тузиб, халққа тақдим этди. Бу янгича мусиқий йўналиш Фахриддин Умаровни машҳурлик чўққисига етаклади. Унинг радио ва телевидениедаги чиқишлари еттидан етмишгача бирдек ёқар эди.

1954 йилдан бошлаб, Фахриддин Умаровнинг ижодида туб бурилиш рўй берди. Шу йилларда яратилган Хислат ғазали билан «Найларам», Бобур ғазали билан «Жамолинг», «Сочингни савдоси тушди», «Кам бўлмасин», Навоий ғазали билан «Сабо этсанг» каби асарлар ижодкорга шон-шуҳрат келтирди. Фахриддин Умаровнинг машҳурлиги шу даражага етдики, у келган тўй-базм халқ сайли, байрамига айланар эди. Уша даврларда кўпчилик ҳавас қилиб, фарзандларига Фахриддин исмини кўйишган, унинг содиқ шогирди тарих фанлари доктори, профессор Ҳожиакбар Ҳамидовнинг таъкидлашича, «бундай машҳурлик юртимизда бошқа бирон хонандада, ҳеч қайси даврда кузатилмаган. Борган жойида унинг учун сахна ва сахна ўртасида тахт ясалган базмларни кўрганман».

Бундан ташқари Фахриддин Умаров кўплаб гастрол сафарларида ҳам бўлган. Жумладан, собиқ Иттифоқдаги республикаларнинг барчасида, Ўзбекистоннинг жами вилоятларида кўплаб концертлари бўлиб ўтган. Бир гастрол сафарига хизмат қилиб юрган чоғида бронхиал астма дардига дучор бўлиб, бу касаллик умрининг охиригача уни тарк этмади. 1964 йилда клиник ўлим ҳолатини ҳам бошидан кечирди.

2002 йили шахсан Президентимизнинг ташаббуси билан Фахриддин Умаровнинг хизматлари муносиб қадрланиб, «Ўзбекистон халқ ҳофизи» фахрли унвон билан тақдирланди. У 400 дан ортиқ кўшиқларни яратиб, кўшиқчилик хазинасига бетакрор ҳисса қўшган хонанда сифатида тарихда қолди.

2007 йил 7 сентябрда Фахриддин Умаров оғир хасталикдан сўнг 82 ёшида ҳаётдан кўз юмди. Унинг овози Ўзбекистон радио-телевидениесига, миллионлаб хонандонларда, қолаверса, шогирдлари ижросида мунтазам янграмоқда. Фахриддин Умаров ҳақида Набижон Боқий ва Ҳожиакбар Ҳамидов муаллифлигида 2000 йили «Мени ёд эт» номли хотира китоби чоп этилган. Шогирди Ҳожиакбар Ҳамидов томонидан 4 соатли ҳужжатли фильм суратга олиниб, халқимиз эътиборига ҳавола қилинди.

Одилжон
Юсупов

Ўзбекистон халқ ҳофизи Одилжон Юсупов 1928 йил 19 майда Андижон вилоятининг Балиқчи туманидаги Хўжаобод қишлоғида оддий деҳқон оиласида таваллуд топди. У ёшлигидан санъатга меҳр кўйган, чунки оталари Юсуфбек ҳам танбур, дутор чалиб, ашула хиргойи қилган экан.

Одилжон Юсуповнинг устозлари Маматхўжа, Эшон Отахўжаев, Саидали қори, Шоқиржон қори, Мўмин қори, Умрзоқ полвон, Худойберди қори каби забардаст ҳофизлардан таълим олган. Маълумки, олдинлари водий ижодий муомаласида қори атамаси устоз маъносини англатган. Одилжон Юсупов ҳам ўз устозларига қори ака, деб мурожаат этган.

Одилжон Юсупов, гарчи, санъат йўналишида бирон бир мусиқа ёки санъат билимгоҳларида ўқимаган бўлса-да, етук устозлар таълимидан баҳра олган хонанда бўлиб етишди. Бундай хонандаларни илгариги даврларда ҳаваскор, деб аташган. Одилжон Юсупов ўзи деҳқончилик билан шуғулланган. Аммо хонандаликни ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан пухта ўзлаштирган. Айниқса, патнисаки ёки катта ашулаларни юксак маҳорат билан ижро қилган.

1972–1974 йилларда республика миқёсида ўтказилган «Марҳабо, талантлар» фестивал кўрик-танлови голиби бўлган. Шундан кейин эл оғзига тушиб, аста-секин танила борди. Унинг юқори авжлардаги овозининг жарангдор, сержило оҳангги, маҳоратли ва нафис ижролари, нафақат, ўзбек халқининг, балки ўша даврларда раҳбар бўлган бошқа миллат вакиллари ҳам қойил қолдирган. Шунинг учун ҳам Одилжон Юсупов кўплаб концертлар, мусиқий анжуманлар, фестиваллар ва кўрик-танловларга таклиф этилган.

1974–1978 ва 1985 йилларда Самарқанд, Олмаота шаҳарларида ўтказилган Бутунжаҳон халқлари фольклор фестивалларида муваффақиятли ижролар билан қатнашган.

1985 йилда Италия, Франция, Швецарияда ўтказилган Бутунжаҳон халқлари фольклори фестивалида қатнашиб, мақом ижрочилиги ва катта ашула намуналаридан ижро қилиб, хорижлик тингловчиларга ўзбек санъатининг буюклигини намойиш этди.

Одилжон Юсупов

Ўзбекистон халқ ҳофизи Одилжон Юсупов 1928 йил 19 майда Андижон вилоятининг Балиқчи туманидаги Хўжаобод қишлоғида оддий деҳқон оиласида таваллуд топди. У ёшлигидан санъатга меҳр қўйган, чунки оталари Юсуфбек ҳам танбур, дутор чалиб, ашула хиргойи қилган экан.

Одилжон Юсуповнинг устозлари Маматхўжа, Эшон Отахўжаев, Саидали қори, Шокиржон қори, Мўмин қори, Умрзоқ полвон, Худойберди қори каби забардаст ҳофизлардан таълим олган. Маълумки, олдинлари водий ижодий муомаласида қори атамаси устоз маъносини аниқлаган. Одилжон Юсупов ҳам ўз устозларига қори ака, деб мурожаат этган.

Одилжон Юсупов, гарчи, санъат йўналишида бирон бир мусиқа ёки санъат билимгоҳларида ўқимаган бўлса-да, етук устозлар таълимидан баҳра олган хонанда бўлиб етишди. Бундай хонандаларни илгариги даврларда ҳаваскор, деб аташган. Одилжон Юсупов ўзи деҳқончилик билан шуғулланган. Аммо хонандаликни ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан пухта ўзлаштирган. Айниқса, патни-саки ёки катта ашулаларни юксак маҳорат билан ижро қилган.

1972–1974 йилларда республика миқёсида ўтказилган «Марҳабо, талантлар» фестивал кўрик-танлови ғолиби бўлган. Шундан кейин эл оғзига тушиб, аста-секин танила борди. Унинг юқори авжлардаги овозининг жарангдор, сержило оҳанги, маҳоратли ва нафис ижролари, нафақат, ўзбек халқининг, балки ўша даврларда раҳбар бўлган бошқа миллат вакиъларини ҳам қойил қолдирган. Шунинг учун ҳам Одилжон Юсупов кўплаб концертлар, мусиқий анжуманлар, фестиваллар ва кўрик-танловларга таклиф этилган.

1974–1978 ва 1985 йилларда Самарқанд, Олмаота шаҳарларида ўтказилган Бутунжаҳон халқлари фольклор фестивалларида муваффақиятли ижролар билан қатнашган.

1985 йилда Италия, Франция, Швецарияда ўтказилган Бутунжаҳон халқлари фольклори фестивалида қатнашиб, мақом ижрочилиги ва катта ашула намуналаридан ижро қилиб, хорижлик тингловчиларга ўзбек санъатининг буюклигини намоён этди.

Одилжон Юсуповнинг узок йиллик самарали меҳнати ва ижоди юксак қадрланиб, Президентимиз Фармонига биноан, «Ўзбекистон халқ ҳофизи» унвони билан тақдирланди.

Одилжон Юсупов ижро этган Маҳтумқули ғазали билан «Ёққанча бўлмас», Сайфий ғазали билан «Дугоҳ Хусайний», «Ёр келиб кет», катта ашулалардан Фурқат ғазали билан «Жаноним меннинг», Собир Абдулла ғазали билан «Норин», «Қойилман», Ҳабибий ғазали билан «Бу тушдан саз», Мискин ғазали билан «Айлансин кулинг», Мамарасул Бобоев шеъри билан «Фазилатдан» каби асарлари мухлислар қалбидан чуқур жой олган. Мазкур асарлар Ўзгелерадио-нинг олтин хазинасида сақланмоқда. Бундан ташқари Одилжон Юсупов ижодига бағишланган «Одил ҳофиз», «Очун» каби видеофильмлар сурагга олинган ва кўп бор намоиш этилган. Турмуш ўртоқлари Кимёхон ая Юсуповага «Қаҳрамон она» унвони берилган. Улар биргаликда 11 нафар фарзандни тарбиялаб, вояга етказишган.

Одилжон Юсупов 1993 йили оғир хасталик туфайли оламдан кўз юмди.

Ўзбекистон халқ ҳофизлари Фаттоҳхон Мамадалиев, Одилжон Отахонов, Одилжон Юсупов, Ҳасан Ражабов

Одилжон Юсупов инсонийлик жиҳатдан ниҳоятда покиза санъаткор эди. Хонандалар аслида поклик, тозалikka рия қилишлари керак. Баъзи хонандаларга ўхшаб шов-шув учун эмас, балки Одилжон Юсупов сингари камгарин ва хокисорона ҳаёт кечиринча, нур устига аъло нур бўларди.

*Кувондиқ
Искандаров*

Ўзбекистон халқ ҳофизи Кувондиқ Искандаров 1930 йил 10 сентябрда Хазорасп туманида ишчи оиласида туғилди. Ёш хонанда оиланинг тўнғич фарзанди бўлганлиги учун эрта меҳнат қилиб, пул топишга ҳаракат қилди. Маълумки, Иккинчи Жаҳон урушидан олдинги даврда ҳаёт, яшаш шароити жуда оғир кечди. Улар оиласида 11 фарзанд бўлган. Кувондиқ ёш бўлишига қарамай ашула айтишга, саз чалишга иштиёқи баланд эди. У ҳофиз Бобораҳим Мирзаевдан дастлабки ўрганган асарлари «Тановор» («Энди сендек жоно») ва «Эй пари» («Ўзингга») ашулалари эди. Бу ашулаларни тезда ёдлаб, мақом ижросининг Фарғона—Тошкент йўллариغا меҳри тушган.

Кейинчалик эса Кувондиқни Хоразм вилоятининг энг кўзга кўринган ҳофизи Озод Жабборовга шогирд сифатида топширишган. Устоз ёш хонанданинг ашулаларни берилиб айтишини кўриб, шогирд сифатида узоқ вақт ёнида олиб юрди.

Озод Жабборовнинг қўлида у кўп ашулалар ўрганиб, ижрочиликдан таълим олди. Шу даврда Ўзбекистоннинг энг ёрқин ҳофизлари Ҳожихон ва Нурмуҳаммад Болтаевлар билан учрашиб, уларнинг кўп сабоқларидан баҳраманд бўлди.

Кувондиқ Искандаровнинг «Феруз I—II» ашулаларини ижро этишдаги маҳорати унинг юлдузлик чўққисига кўтарилишига беқиёс қалам бўлди. Ундан олдин ҳам, ундан кейин ҳам «Феруз»ларни эркак кишилар орасида Кувондиқ Искандаровдек, аёллардан Назира Юсуповадек маромига етказиб ижро этгани бўлмади. Кувондиқ Искандаров кўплаб устозлар қўлида таҳсил кўрган ҳофиздир. Хонанда ҳаёт даврида таъкидлаганидек, у нафақат, Хоразм устозларидан, балки марғилонлик Жўрахон Султонов, Маматбува Сатторов, қўқонлик Расулқори Мамадалиев, андижонлик Фаттоҳхон Мамадалиев ва бошқа ўзидан олдинги беназир санъаткорлардан таълим олиб, уларни ўзига устоз деб билган.

Кувондиқ Искандаров 1949—1952 йилларда ҳарбий хизматни ўтагач, Ражабқори исмли доирачиси ва ҳамнафаси билан бирга юриб, устозлари кўмагида халқ орасига чиқиб, нафақат, Хазорасп тумани, балки бутун Хоразм вилояти.

Бухоро вилояти ва Қорақалпоғистон Республикаси бўйлаб халқ хизматида бўлди, концертларда фаол қатнашган.

Ражабқори билан биргаликда айтган ашулалари Қувондиқ Искандаров учун ҳамнафаслик мактабини ўтаб, элга танилишида кўп ёрдами тегди. Ражабқори Қувондиқ Искандаровга, нафақат, ҳамнафас, балки билмаган асарларини ўргатиб, камчиликларини тўлдирган, чунки у қори (кўзи ожиз) эди, эслаб қолиш қобилияти эса ривожланган эди.

Албатта, ҳамнафаслик катта меҳнат ва машаққатни талаб этади, чунки икки ёки ундан ортиқ ашулачиларнинг бир-бирини эшитиб айтиши ва айтганда ҳам, бир одам ижро этаётгандек бўлиб таралиши шарт. Ана шунда ҳамнафаслик тўлақонли ижро бўлади.

1960 йилда Фарғона—Тошкент ижро услубига қизиқиш санъаткорни Тошкент сари етаклади. Қувондиқ Искандаров Тошкент Давлат филармониясига ишга жойлашди. У кўплаб ашулалар ижро этиб, радио ва телевидениедаги чиқишлари халқнинг оғзига тушди. Уша даврда Тошкентда барча етук хонанда-созандалар, аргистлар, актёрлар, раққосалар, хуллас, санъат аҳлининг энг кўзга кўринган намоёндалари йиғила бошлаган эди.

1975 йилдан кейин Ўзбекистон халқ ҳофизи Рўздат Жуманиёзов билан айтишган диралишмалари эса Ҳожихон Болтаев билан Пол Дузчи ёки Қаландар Бангилар билан бўлган диралишмалардан ҳеч кам жойи йўқ эди. Бу диралишмаларда гоҳида Қувондиқ Искандаровнинг мағлубияти кўринса, гоҳида Рўздат Жуманиёзов мағлۇб бўлар эди. Қувондиқ Искандаров кўпинча Навоий мухаммасларида, Рўздат Жуманиёзов эса Машраб мухаммасларида диралишмаларини айтишарди.

Устознинг шогирдлари ҳам жуда кўп: улардан Матназар Худойназаров, Ўзбекистон, Туркменистон, Татаристон ва Қорақалпоғистон халқ артисти Отажон Худойшукуров, Ўзбекистон, Туркменистон, Қорақалпоғистон халқ артисти Ортиқ Отажонов, Ўзбекистон, Туркменистон, Қорақалпоғистон халқ артисти Бобомурод Ҳамдамов, Ўзбекистон, Қорақалпоғистон халқ артисти Олмаҳон Ҳайтова, Ўзбекистон халқ ҳофизи Фарҳод Давлетов, Ўзбекистон халқ артисти Матлуба Дадабоева, Ўзбекистонда ва Қорақалпоғистонда хизмат кўрсатган артист Раҳматжон Қурбонов, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Аҳмаджон Дадаев, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Зариф Азизов, Ўлмас Оллоберганов, Гулсара Ғоипова, Санобар Сатторовалардир.

Устоз яратган асарлардан «Сухбатлашайлик», «Узоқдасан», «Иккимиз», «Қайдасан», «Бўлмагунча», «Ёққанча бўлмас» каби ашулалар унинг бастакорлик маҳорати юксаклигидан далолат беради. Ҳозирги кунда устоз басталаган асарларни хонандалар севиб ижро этишгани боис мухлислар томонидан берилиб тингланади.

Ўзбекистон халқ ҳофизи Қувондиқ Искандаров Ўзбекистон радиосининг олтин хазинасидаги 300 дан ортиқ айтган ашулаларидан 43 тасини шахсан ўзи яратган. У беш фарзанднинг отаси ва кўплаб невараларнинг меҳрибон бобоси бўлган. «Сувора»лар ва «Феруз»ларни маромига етказиб айтган ҳофиз, Тошкент Давлат консерваториясининг профессори ва талабаларнинг суюкли устози эди.

Қувондиқ Искандаров 2001 йили юрак хасталиги туфайли оламдан кўз юмди.

*Рўздат
Жуманиёзов*

Ўзбекистон халқ ҳофизи Рўздат Жуманиёзов 1933 йил 5 мартда Хоразм вилоятининг Ғойбу қишлоғида ишчи оиласида туғилди. Ўрта мактабни тугатганидан туриб, уруш бошланганлиги сабабли, уларнинг оиласи кўп қийинчиликларни бошидан кечирди. Шунда тақдир Рўздат Жуманиёзовни Хоразмнинг кўзга кўрилган ҳофизларидан бири Қутлимурод Ҳожиев билан учраштиради. Шогирдлик сифатида унинг ёнида юриб, кўплаб ашулалар ўрганди. Қутлимурод Ҳожиев ҳам бу йигитдаги табиий иқтидорни кўриб, ўз устози Ҳожихон Болтаев билан юзлаштиради.

Рўздат Жуманиёзовнинг жуда кучли ҳамда кенг қўламли жарангдор овоз соҳиби эканлигидан Ҳожихон ака ҳайратда тушиб, унга Хоразм макомлари ва суворийларнинг ижро услубини ўргатади. Ўз иқтидори ва тафаккурига асосланиб, тўғри нафас олиш, овоз имкониятларидан унумли ва тежамкорлик билан фойдаланиш сирини асрорларини ўзлаштиради.

Суворийлар маълумки, мухаммасларда куйланади, бир қатор, бир минсерага хонандлик амалиётига бир ёки икки мартаба сўзлар орасида нафас олинади. Авж қисмларида эса нафас қанчалик қисқа ва тез-тез олинади турилса, овоз сифати сусаймай, қийинчиликларсиз ижро амалга оширилади. Рўздат Жуманиёзов эса ҳар бир минсерага битта нафас олиб, авж қисмларида икки минсерага бир нафасда ижро этиш қобилиятига эга бўлган. Шунинг ҳам алоҳида таъкидлаш керакки, Рўздат Жуманиёзов соатлаб ашула айтса ҳам, овози умуман чарчамайдиган хусусият соҳиби эди.

Европа овоз ўлчамларида Рўздат Жуманиёзовнинг овози лирик-драматик тенор деб номланади. Бундай ноёб овоз соҳибларининг пастки, ўрта ва юқори регистрлари тўлиқлиги, қуюқлиги билан ажралиб туради. Бир эшитганга бундай овоз турининг лирик баритонга ўхшаб кетадиган жиҳатлари ҳам бор. Бу товушининг юқори пардалари кенглиги ва баландлиги «тенор» овоз соҳибининг лигидан далолат беради.

Рўздат Жуманиёзов, гарчи, бастакорлик имкониятлари серқирра бўлмаса-да, якка ижрода мақом ва суворий йўлларини мукамал эгаллаб, етук санъат даражасида намойиш этишга қодир бўлган ҳофизлардан бирига айланди. Шу сабабли Хоразм вилоят филармониясидаги мақомчилар ансамблига маслаҳатчи хонанда сифатида ишга таклиф этилди. Ансамбл жамоасига Хоразм мақомларидан кўпгина намуналарни ўргатиб, магнит тасмаларига ёздиришга муваффақ бўлди. Бундан ташқари Ўзтелерадионинг олтин хазинасига ҳозирги кунда номддий бойлик саналмиш мумтоз мусиқий асарларнинг энг ноёбларини ёздириб қолдирди.

Рўздат Жуманиёзовнинг хизматлари давлатимиз томонидан юксак қадрланиб, 1992 йилда «Ўзбекистон халқ ҳофизи» унвонига сазовор бўлди. 2001 йилда Рўздат Жуманиёзов оғир хасталиқдан вафот этди.

Ўзбекистон радиосидаги олтин хазинада у кишининг кўплаб магнит ёзувлари сақланмоқда. Уларнинг ичида баъзилари ҳам борки, улар товлари йўқ чоғда ёзилган. Яъни ўзи ижро эта оладиган пардалардан нисбатан пастроқ куйланган. Овозидаги хасталик сезилса-да, ижро салоҳияти асло камаймаган. Айтмоқчимизки, асл ҳолидаги ижрони Рўздат Жуманиёзов илҳомланган вақтлари эшитилса, мақсадга мувофиқ бўлар эди. Бундай кезде шинавандалар даврасида намён бўлганлигини унинг сафдошлари, ўша давраларда уни тинглаганлардан эшитганмиз. Бундан ташқари унинг мухлислари томонидан ёзиб олинган магнит тасмалардан ҳам тинглашимиз мумкин.

Бугунги кунда Рўздат Жуманиёзовнинг ижро йўли, айтган мумтоз асарлари, нафақат, Хоразм, балки бутун Ўзбекистон ҳамда Марказий Осиё мумтоз мусиқа ва мақом санъати бобида камолот рамзи бўлиб қолди.

Алижон
Эркаев

Ўзбекистон халқ ҳофизи Алижон Эркаев 1933 йил 10 октябрда Фарғона вилоятининг Олтиариқ туманида туғилган.

Ўрта мактабни тугатиб, 1952 йилда Тошкент Давлат чет тиллари институти-нинг немис тили факультетига ўқишга кирди. Олийгоҳни 1956 йили имтибон диплом билан тугатиш. Шу йилдан эътиборан, Фарғона педагогика институтида немис тилидан дарс бера бошлади. Домлалик қилиш билан биргаликда маориф бўлимида нозир бўлиб ишлади.

1960 йилдан бошлаб, педагогика фанлари илмий текшириш институтига катта илмий ходим ва лаборатория мудирлиги бўлиб ишлаган.

1966 йили Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика институтининг фалсафа кафедрасида эстетика мутахассислиги бўйича аспирант-тадқиқотчи сифатида амалиётини ўтади. 1969 йили номзодлик диссертациясини ёқлаб, фан номзоди илмий даражасини олди.

1974 йили Алижон Эркаевга доцент илмий унвони берилди. Шу йилдан бошлаб, Абдулла Қодирий номидаги Тошкент маданият институтининг касаба уюшти-маси раиси, этика ва эстетика кафедраси мудирлиги бўлиб ишлаган.

1988—1996 йилларда Тошкент автомобил ва йўллар институтида маданият кафедраси мудирлиги бўлиб ишлаган. Шу йиллари фалсафа фанлари доктори, про-фессори унвонига сазовор бўлди.

Алижон Эркаевнинг касби ўқитувчилик бўлса-да, хонандаликка, ашулар ай-тишга ихлоси баланд бўлганлиги учун халқ ва бастакорлар асарларидан ашулар намуналар ижро қилиб, мухлислар қалбидан чуқур жой олди.

Алижон Эркаевнинг овози драматик баритон бўлиб, пастки ва ўрта партияларни тўлиқ қуюқдир. Юқори пардалари нисбатан баланд пардаларни қуюқдир олмаса-да, қаҳрамонона руҳиятга эга.

Унинг ижросидаги ўттиздан ортиқ ашула ва қўшиқлар Ўзтелерадионинг олтин хазинасига ёзиб олинган. Иккита катта граммпластинка ва ўн бешдан ортиқ оддий граммпластинкалари мухлисларга тақдим этилган. Бундан ташқари учта ижодий концерт кечаси ва битта айтишув концерти Ўзтелерадио компанияси хазинасида сақланмоқда.

2003 йилда ҳукуматимиз томонидан «Ўзбекистон халқ ҳофизи» унвонига лойиқ топилди.

Бугунги кунда Алижон Эркаев нафақада бўлса-да, Тошкент Давлат маданият институтида етакчи мутахассис сифатида ёшларга ибрат бўлиб, профессор лавозимида фаолият кўрсатмоқда.

Алижон Эркаевга санъат ва ўқитувчилик касбларининг муштараклик жиҳатлари нимада деб савол берганимизда, у шундай жавоб берди: «Ўқитувчилик ва умуман педагогика соҳаси жуда мураккаб, санъат ҳам ўзига хос қийинчиликларга эга. Ҳар икки жабҳани осонлик билан эгаллаш мумкин эмас. Мен учун бу соҳаларнинг тарбиявий аҳамияти ва таъсири ниҳоятда катта. Педагогика ўз номи билан «камолотга етаклаш» деган маънони англатади, санъат ҳам инсоннинг онгини гўзаллик, нафислик каби хислатлар билан бойитади.

Бугунги кунда миллий менталитет ҳам янги фан. Ҳар бир миллатнинг ўзига хос томонлари, яъни у санъатда бўладими, турмуш тарзидами, кийинишидами, урф-одатларидами, ҳуллас, барча жабҳаларда ўзига хос томонларини тушунтириб беради. Демокриманки, бугунги кунда мен ёшларни, нафақат, педагогика орқали балки, санъатим билан ҳам тарбиялаяпман».

Маълумки, Алижон Эркаев мумтоз хонандалик соҳасида кўплаб устозларни кўрган, санъатидан баҳраманд бўлган. Айтмоқчимизки, бу санъаткор — хонандалик ва ўқитувчиликнинг бир-бирига муштараклиги ва мос келмайдиган томонларини чуқур ўрганиб, фалсафий мушоҳада юрита олган ягона халқ ҳофизи сифатида майдонга чиқди.

*Эсон
Лутфуллаев*

Ўзбекистон халқ ҳофизи Эсон Лутфуллаев 1935 йили Жиззах вилоятининг Фориш туманида туғилган. У ёшлигиданоқ ашула айтишга, саз чалишга жонудилдан қизиқди.

Мактабда ўқиб юрган даврларида мусиқа тўгаракларига мунтазам қатнашиб, туман, вилоят миқёсидаги концерт тадбирларида фаол иштирок этди. Ана шундай тадбирлардан бирида таниқли хонандалар Жўрахон Султонов ва Маъмуржон Узоқовлар билан танишади ҳамда уларга шогирд бўлиб, Тошкентга келди.

Унинг овози лирик тенор бўлиб, кенг кўламли асарларни ҳам бемалол қийналмасдан қуйлай оладиган хонанда сифатида танилди. Унинг овозидаги хасташирин тембри эшитувчиларни ўзига ром этди.

Эсон Лутфуллаевнинг овозини эшитган устоз созанда, хонанда, бастакор, академик Юнус Ражабий уни мақомчилар ансамблига ишга таклиф этди. Эсон Лутфуллаев умрининг охиригача шу ерда баҳоли қудрат хизмат қилди.

1980 йили ҳукуратимиз томонидан унинг меҳнатлари қадрланиб, «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист» унвонига лойиқ топилди.

Эсон Лутфуллаевнинг ижро дастуридаги кўплаб ашулаларни ўзи басталаган. Ҳамнафасликда ҳам кўплаб кўшиқлар ижро этган. Жумладан, Фурқат газали ва Орифхон Ҳотамов мусиқаси «Фироқингиздин», «Хуш кечалар», «Сенсиз» каби асарлар ҳамнафасликнинг ёрқин намунаси бўлиб, ҳозирги даврда ҳам ўз қадрқийматини йўқотгани йўқ.

Маълумки, мақомлар бир неча мартаба радионинг олтин хазинасига ёзилган. Такрор ёзувларда Эсон Лутфуллаев юқори авжларни овозининг нозик жиҳатлари билан гўзал ижро этган. Бундан ташқари якка ижрода «Сараҳбори Наво», «Сараҳбори Дугоҳ», «Сараҳбори Оромижон», «Савти Сабо», «Орази Дугоҳ» каби кенг кўламли мураккаблиги тўфайли нисбатан кам ижро этиладиган асарларни айтган ва Ўзтелерадионинг олтин хазинасига ёзиб қолдирди.

Мақомчилар ансамбли.

Эсон Лутфуллаев мақомчилар ансамблида ишлаш жараёнида кўплаб ёш хонандаларга устозлик қилди. Уларга ижро қилинмай, унутилаётган мумтоз асарларни қайта тиклаган ҳолда ёш хонандаларга ўргатиб, олтин хазинага муҳрлаган. Унинг шогирдларидан Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Комила Аминова, Гулжаҳон Отақулова, Мажидхон Саидов ва кўплаб ёш ижрочилар айни кунларда халққа сидқидилдан хизмат қилиб келишмоқда.

Эсон Лутфуллаев кўплаб оммавий тадбирларда, Мустақиллик кунини нишонлашда, Наврўз байрамларида мунтазам қатнашиб, шинавандаларни ўз санъатидан баҳраманд этган. Беназир хизматлари инобатга оlinиб, унга Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонига биноан, «Ўзбекистон халқ ҳофизи» унвони берилди.

Эсон Лутфуллаев 2000 йили оғир хасталикдан вафот этди.

*Қобилжон
Юсупов*

Ўзбекистон халқ ҳофизи Қобилжон Юсупов 1942 йил 20 июлда Фарғона вилоятининг Олтиариқ туманидаги Жўрак қишлоғида деҳқон оиласида туғилди.

Қобилжон Юсупов санъатга жуда эрта меҳр қўйган. Фарғна вилоят оқмасида санъаткорлар бўлмаса-да, яқинлари санъатсевар ишнавонда бўлишган.

Олтиариқ туманидаги 1-ўрта мактабни тугатгач, 1963 йили Мирзо Улуғбек номидаги Фарғона Давлат педагогика институтининг тарих факультетига ўқишга кирди. Бу билим даргоҳини имтиёзли тамомлаб, 1968 йили Олтиариқ тумани маданият уйида хонанда сифатида меҳнат фаолиятини бошлади.

1976 йили «Марҳабо, талантлар» фестивал кўрик-танловининг галаби бўлган республика миқёсида халқ кўшиқларининг моҳир ижрочи хонанда сифатида донғи кетди. Ана ўша даврдан бошлаб, Қобилжон Юсуповнинг ироми ашода гуллаб яшнади.

Қобилжон Юсупов жуда кўп ашула ва кўшиқлар ижросини бундан бошланчигача бирга, мумтоз асарларни кўйлаб, бастакорлик соҳасида ҳам ижод қилган. Унинг ашодаги ашула ва кўшиқларнинг сони ҳозирги кунга қадар «Эздиқ оғниқ сазони», «Дўст билан», «Ошнолар бўлди жамъ», «Хатларим етмасиндан», «Тўқсон қўлинг», «Лолазор» каби эл олқишига сазовор бўлган кўшиқлар ижросида кўпгина дандир.

Унинг овозидаги ёрқинлик, ҳиссиётлилик ҳар қандай ашодаги ашода ҳам да ўзига ром этади. Қобилжон Юсуповнинг овоз кўламини «Тўқсон қўлинг» каби кенг бўлмаса-да, ўзига хос таъсирчан драматик тенорнинг «Сабобат» ва «Батан кам ҳаракатчан» тенор овозларининг қуюқ тури каби таъсирчан таърифланади.

Ўзбекистон халқ ҳофизи Қ. Юсупов.

Қобилжон Юсуповнинг ижро амалиётидаги талаффузининг аниқлиги ва ҳар бир ҳарфнинг ёрқинлиги билан ажралиб туради. Унинг ижро дастури кенг бўлиб, ҳар хил мавзуга оид шеърлардан танланган. Мумтоз адабиётдаги газал бўладими ёки бармоқ вазнида ёзилган шеър бўладими, барчасига жиддий ёндашиб, моҳирона мусиқа басталаган.

1978—1988 йилларда Фарғона Давлат филармониясида солист бўлиб ишлаган.

1988 йили ҳукуматимиз томонидан «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист» унвонига лойиқ топилди.

Ўзбекистон мустақиллигининг 13 йиллиги муносабати билан, Президентимизнинг ташаббуслари туфайли 2004 йили Қобилжон Юсупов «Ўзбекистон халқ ҳофизи» унвони билан тақдирланди.

Ҳозирги кунда Қобилжон Юсупов нафақада бўлса-да, ўз шогирдларига, бўлажак хонандаларга астойдил таълим бериб келмоқда.

*Ҳасан
Ражабий*

Ўзбекистон халқ ҳофизи Ҳасан Ражабий 1942 йил 22 июлда Тошкент шаҳрида машҳур созанда, хонанда, бастакор, Ўзбекистон Республикаси санъат арбоби, академик Юнус Ражабий оиласида дунёга келди.

1961 йил ўрта мактабни битириб, Тошкент Давлат университети филология факультетининг кечки бўлимига ўқишга кирди. Кундузи мактаб кутубхонасида икки йил давомида ишлаган.

1963 йилдан бошлаб, Ҳамза номидаги Тошкент мусиқа билим юртининг халқ чолғу асбоблари бўлимига танбур мутахассислиги бўйича ўқишга кириб, билим масканларининг ҳар иккисини 1967 йилда муваффақиятли тугатди. Шу йилнинг ўзида Ҳамза номидаги санъатшунослик илмий тадқиқот институтининг мусиқа бўлимига илмий ходим сифатида ишга қабул қилинди.

1968 йили ҳарбий хизматга чақирилди. У ерда катта сержант Икромжон Бўронов бошчилигида тузилган ҳарбий ансамблда созанда ва хонанда сифатида хизмат қилган. Мазкур ансамбл Ўзбекистондаги барча ҳарбий бўлинмаларда хизмат бурчини ўтаётган аскарларга концертлар берар эди. Шу билан бирга Ўзбекистон телевидениеси орқали ҳам тез-тез дастурлар билан чиқиб, гўзал ижролари билан халқ орасида танилди. Ансамблнинг ижро дастури жуда кенг бўлиб, ундан ўзбек, рус, араб, ҳинд, афғон ва бошқа халқларнинг куйлари ўрин олган эди.

Ҳасан Ражабий танбурда ўзбек халқ мумтоз асарларининг яқка ижросидан ташқари, ўзбек халқ ижодидан рақс гуруҳидаги раққосалар учун шўх ашулаларни айтган. Икромжон Бўронов бошчилигидаги ансамблда Анвар Тилланазаров, Қаҳрамон Комилов, Муҳаммаджон Шокиров сингари истеъдодли санъаткорлар ҳам бор эди. Шунинг учун ҳам бу ансамбл бир йил ичида халқ ансамбли деган шарафли номга сазовор бўлди.

1969 йил Ҳасан Ражабий ҳарбий хизматдан қайтгач, яна ўз иш жойига қайтди. Бир тарафда институтда илмий иш устида фаолият олиб борса, иккинчи то-

мондан Ўзбекистон телерадиокомпанияси орқали бериладиган концертларда тез-тез қатнашиб турадиган бўлди. Шайхонтоҳур туманидаги маданият уйида «Баёт» ансамблини тузиб, унга раҳбарлик қилди.

1966 йилда ilk бор ўзи электротанбурни ихтиро қилиб, халққа танилган эди. Шу йили Ўзбекистон Давлат филармониясининг халқ чолғу оркестрига танбурчи сифатида ишга қабул қилинди. Кўплаб хорижий ва МДХ мамлакатларида бўлиб қайтди.

Отасининг овозига ўхшаш ёқимли, юмшоқ эшитимли, «бас-баритон» нафаси билан танбур жўрлигида мумтоз асарларни маҳорат билан куйлади. Умум-

*Ўзбекистон халқ ҳофизи
Ҳасан Ражабий.*

халқ миқийёсида ўтказиладиган катта концертларда санъат ихлосмандлари хизматида бўлди. Йиллар ўтгач, самарали меҳнати эвазига элга ҳам созанда, ҳам хонанда сифатида танилди.

1975 йили «Билим» жамиятида Ҳасан Ражабийнинг «Шеърнат ва мусиқа» рисоласи чоп этилди. 1973—1977 йиллар у отаси Юнус Ражабий нашр эттиришга улгурмаган «Мусиқа меросимизга бир назар» деб номланган 12 жилдли қўлёзмони нашр этиш учун тайёрлаб, санъатшунослик институти раҳбарлари Исоқ Ражабий, Файзулла Кароматов ва мусиқашунос олим Отаназар Матёкубов билан биргаликда китобнинг таҳририда қатнашди. Китоб 1978 йилда Фафур Фулом номидаги адабиёт ва санъат нашриётида чоп этирилди.

Мазкур мусиқашунос олимлар билан отасининг китобини таҳрир этиш чоғида Ҳасан Ражабийнинг мусиқашунослик илмига қўли келиб қолган эди. Айни шу вақтдан бошлаб у «Ўзбекистон санъати» журнали ва республикамизнинг турли матбуот нашрларида мусиқа санъатининг ривожига бағишланган ва бошқа турли хил мавзудаги мақолаларни чоп эттирди. Жумладан, «Шашмақом боқий мулк», «Сўз гўзаллиги», «Мақомга имкон беринг», «Отам ҳақида», «Бағринг тўла наво сенинг», «Мозийдан келган садо жилolari» каби мақолалари диққатга сазовордир. Устози Турғун Алиматов ҳақидаги «Бағринг тўла наво сенинг» мақоласи «Ўзбекистон санъати» журнали томонидан 1981 йилда ўтказилган «Энг яхши мақола» кўрик-танловида ғолиб, деб топилди.

1975—1996 йиллар мобайнида Ҳасан Ражабий Ўзтелерадио компанияси қошидаги мақомчилар ансамблида аввал 10 йил созанда, кейин 11 йил хонанда сифатида ишлади. У отасидан олган сабоқларини кейинчалик мазкур мақомчилар ансамблида жорий этди. Отасининг сафдошлари Фахриддин Содиқов, Ориф Қосимов, Коммуна Исмоилова, Берта Давидова, Фаттоҳхон Мамадалиев, Орифхон Ҳотамов, Ориф Алимаҳсумов, Сирож Аминов, Умар Отаев, Турғун

Алиматов қаторида ёнма-ён ишлаб, улардан катта сабоқ олди. Мумтоз мусиқа санъатидан ўзи учун янги қирраларни очди.

Ҳасан Ражабий Шарқ, Ғарб халқлари санъатининг дурдона асарларини юксак баҳолашга интилади, тан беради ва қадрлайди. У ижро этган ўнлаб халқ ашулалари «Сайёра», «Баёт», «Сарахбори Дугоҳ тароналари», «Қаро кўзим», «Кошки», «Куйгай», «Ушшоқ қашқарчаси», «Талқини баёт», «Алойи ва Асири», «Гиря 1—2», «Муножот 1—2», «Сегоҳ», «Ёввойи тановор», «Топмадим», «Дугоҳ Ҳусайний», «Куйла дилкаш дуторим» каби халқ ашулалари ва шунинг билан бирга мақомчилар ансамбли хонанада-созандалари билан ҳамнафасликда 21 йил мобайнида чалган ва айтган 100 дан ортиқ мақом туркум асарларининг ижролари Ўзтелерадио компаниясининг олтин хазинасидан ўрин олган. Унинг ижросида ёзиб олинган ашулалар, граммпластинка дисклари, аудио, видео диск ёзувлари, нафақат, юртимизда, балки хорижий давлатларга ҳам тарқатилмоқда.

«Ўзбекистон санъати» журналининг 1991 йилдаги 7-сонида ўзбек миллий хонандалик санъатининг энг машҳур ўнлигини аниқлаш мақсадида «Сиз ёқтирган кўшиқ» деб номланган хит парадидида муштарийлар ўртасидаги мусиқа шинавандаларнинг баҳосига қараб белгиланган 10 нафар энг номдор ўзбек ашулачилари рўйхати қаторида Ҳасан Ражабийнинг дастлабки ўринларда туриши ҳам бежиз эмас.

Ўзбек ижрочилик санъатини у чет элларда ҳам муваффақиятли тарғиб этиб, Ҳиндистон, Германия, Туркия, Хитой, Тайванда ўтказилган халқаро фестивалларда қатнашди. 1977 йилдан бери Ҳасан Ражабий «Ўзбек театр» уюшмаси аъзоси. 1989 йилда Юнус Ражабий номидаги мақомчилар ансамблида ишлаб юрган даврида «Меҳнат фахрийси» медали билан мукофотланди. Ўзбек халқ мусиқалари ва мақомларини ижро этишда кўрсатган маҳорати учун 1990 йили «Ўзбекистон халқ ҳофизини» унвонига биринчилар қаторида Фаттоҳхон Мамадалиев, Очилхон Отахонов, Одилжон Юсуповлар билан бирга сазовор бўлди. 1996 йили унга Ўзбекистон бадиий академиясининг санъатшунослик илмий тадқиқот институтининг фахрий доктори унвони ва дипломи берилди. 1997 йили «Дўстлик» ордени билан мукофотлади. Ҳасан Ражабий 1993 йилдан бери отаси академик Юнус Ражабийнинг уй музейи раҳбари сифатида тинмай меҳнат қилиб, миллий ижрочилик анъаналарини моҳир намоёнласи, мусиқа санъатимизнинг жонкуяр тарғиботчиси сифатида кенг оммага маълум.

2007 йилда отасининг 6 жилдли «Шашмақом» китобини қайта нашрга тайёрлаб, ЮНЕСКО ташаббусида унинг бир жилдли катта салмоқли китоб шаклига келтириб, қайта нашр этирилишида жонбозлик кўрсатди. «Шашмақом»нинг Брайл нашри (кўзи ожизлар учун ёзув имлоси ва нотаси) тайёрланишида Комилжонқори Сайидовга тўлиқ ижро ёзувлари ва фойдали маслаҳатлари билан ўз ҳиссасини қўшди.

Ўзтелерадио орқали суҳбатли концерт дастурлари билан доимо қатнашиб келяпти. Шу билан бирга халқимиз учун ўзининг янги ижро ёзувларини тақдим этиш ниятида тинмай изланишлар олиб бормоқда.

*Исмоилжон
Ваҳобов*

*Исроилжон
Ваҳобов*

Ўзбекистон халқ ҳофизи Исмоилжон Ваҳобов Андижон вилоятининг Чинобод шаҳарчасида 1949 йил 19 январда таваллуд топган.

У ёшликдан мусиқага ихлос билан назар солиб, укаси Исроилжон Ваҳобов билан биргаликда, яъни жўрнавозликда куйлаш сирларини ўрганди. Мактабда ўқиб юрган даврлариданоқ туман, вилоят ва республика кўрик-танловларида фаол қатнашиб, муносиб совринлар ва нуфузли ўринларни укаси Исроилжон Ваҳобов билан ҳамнафасликда қўлга киритиб келган.

У жўрнавозликда мумтоз ашулалар, мақом шўъбалари, замонавий қўшиқлар, Шарқ халқларининг ижро намуналарини куйлаб, Ўзбекистон радиоси олтин хазинаси учун магнит тасмасига ёзиб қолдиришдек хайрли ишларни амалга оширишди.

Ўзбекистон халқ артисти, академик Юнус Ражабийдан мақом сирларини ўрганди. Ҳофизлик услублари, анъанавий ижрочиликнинг сир-асрорларини, шунингдек, «Шашмақом»даги доира усулларини мукаммал ўзлаштирди. Шу бонс Исмоилжон қўлида доира жўрлигида энг мураккаб мақом шохобчаларини чашиб, куйлай оладиган лаҳнпардоз муганний рутбасига эга бўлган моҳир жўрнавоз ҳофиздир.

Ака-ука Ваҳобовларнинг овозлари, гарчи, руҳияти, тембри ҳамда туслари билан бир хил бўлмаса-да, драматик тенор бўлиб, нафис ва жозибдордир. Бундай овоз соҳибларининг барча регистр пардалари тўлиқ, авжга интилган сари жарангдорлиги ошади, аммо нозиклашмайди.

У Исроилжон билан биргаликда санъатимизнинг буюк дарғалари Фаттоҳон Мамадалиев, Ориф Алимахсумов, Фахриддин Содиқов, Коммуна Исмоилова, Турғун Алиматов каби устозлардан ўрнак олди. Улардан мумтоз мусиқа сирларини ўрганишди. Франция, Эрон, Афғонистон каби қатор хорижий ва ҳамдўстлик мамлакатларида ўзбек мусиқа санъатининг ноёб намуналарини тарафдорларига таърифлади.

1986 йилда Исмоилжон Ваҳобов «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист» унвонига сазовор бўлди.

Президентимизнинг Фармонига мувофиқ, 1999 йили унга «Ўзбекистон халқ ҳофизи» унвони берилди.

Ўзбекистон халқ ҳофизи Исроилжон Ваҳобов Андижон вилоятининг Чинобод шаҳарчасида 1951 йил 19 январда таваллуд топган.

1967 йилда акаси ва жўрнавози билан бирга Тошкент Давлат консерваториясига ўқишга кириб, 1973 йили муваффақиятли тамомлаган. Исроилжон Ваҳобов акаси Исмоилжон ҳарбий хизматдан қайтгач, 1975 йилда Ўзтелерадиокомпанияси қошидаги Юнус Ражабий номли мақомчилар ансамблига ишга қабул қилинди.

Исроилжон Ваҳобов хонанда бўлиш билан бирга ашулага куй басталашга, қўшиқ яратишга иштиёқи баланд бўлганлиги учун буюк созанда ва бастакорлар Фахриддин Содиқов, Иброҳим Ҳамроевлардан таълим олди.

Исроилжон Ваҳобов яратган ашулаларни, нафақат, уларнинг ўзлари, балки ансамблдаги хонандалар ва ёш истеъодлар ҳам севиб ижро қилишди.

1986 йилда Исроилжон Ваҳобов «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист» унвонига сазовор бўлган. Ҳофизликни ҳамнафасликдаги услубларини пухта эгаллаган Исроилжон Ваҳобов Осиё, Африка ва Яқин Шарқ мамлакатлари мусиқа-шуносларининг халқаро анжуманлари ва «Шарқ гароналари» халқаро мусиқа фестивалларида фаол иштирок этиб, ўз сози ва овози билан миллатимиз санъатини кўз-кўз қила олди.

У акаси Исмоилжон билан ҳамкорликда яратган юзлаб замонавий асарларни куйлаб, мухлислар орттирди. «Шашмақом» шўъбалари ва шохобчалари, Тошкент—Фарғона мақомларидан намуналарни ижро этиб, эл ҳурматига сазовор бўлди.

Исроилжон Ваҳобов 1996—1999 йилларда Юнус Ражабий номлидаги мақомчилар ансамблига бадний раҳбар сифатида етакчилик қилди. Бу заврда мақом ансамбли кўплаб гастрол-концертларда бўлиб, мумтоз санъатни кенг оммага тарғиб этилди. Кўплаб унутилган мақом шўъбалари қайта тикланди ва магнит тасмаларига ёзилди. Мақом ва унинг ижрочилари ҳақида кўплаб телекўрсатувлар ҳамда видеофильмлар яратилди.

Исроилжон меҳнат фахрийси нишондори сифатида ҳамнафас бўлиб, ҳозиргача баралла куйлаб, халқимизга хизмат қилиб келмоқда. Президентимизнинг Фармонида биноан, 1999 йили унга «Ўзбекистон халқ ҳофизи» унвони берилган.

Ўлмас
Саиджонов

Ўзбекистон халқ ҳофизи Ўлмас Саиджонов 1951 йил 10 январда Қашқадарё вилоятининг Китоб туманида таваллуд топди. Ўрта мактабни тугатиб, Қарши Давлат педагогика институтини ҳамда Тошкент ирригация ва мелиорация институтининг гидромелиорация факультетини тугатди.

1974 йилдан бошлаб, ёш мутахассис то 1994 йилгача касби бўйича фаолият олиб борди. Зеро, санъат ҳаётининг ҳар бар дамида унга ҳамроҳ ва фаолиятини илҳомлантирувчи куч сифатида қалбидан мустаҳкам ўрин эгаллаб келди.

Ўлмас Саиджонов олийгоҳда ўқиб юрган кезларидаёқ, мумтоз мусиқа санъатининг бетакрор оҳанглари, маънавий салоҳияти, битмас-туганмас меросни идроклашга ҳаракат қилди. Мусиқий мерос анъанасини устоз санъаткорларнинг хонишларидан ўрганишга ва уларга тақлид қилишга ҳаракат қилди. Ўлмас Саиджоновнинг хонандаликка бўлган иштиёқи ва ундаги истеъдод санъат оғушига етаклаб, ижрочилик сирларини ўзлаштириб борди. Касби мелиоратор бўлса-да, санъат унга доимо ҳамроҳ, истеъдодининг меваси сифатида ҳаёт мазмунига айланди.

1972 йил Ўлмас Саиджоновнинг ҳаёти унутилмас воқеаларга бой бўлди. Айнан шу йилдан бошлаб, ашула айтиб, мухлислар қалбидан жой ола бошладди. Шу йили бўлиб ўтган «Марҳабо, талантлар» республика кўрик-танлови санъатда эришилган самаранинг илк қадами сифатида муҳрланди ва катта санъат йўлида фаолият олиб бориш учун улкан умидлар сарчашмасини очиб берди. Фаолияти давомида у мунтазам тарзда ижрочилик фаолиятини ҳам олиб борди. Оммавий маданий тадбирларда ўз чиқишлари билан қатнашиб келди. Халқимиз кўз ўнгига манзурнафас ҳофиз сифатида шаклланди.

1994 йилдан эътиборан, Ўлмас Саиджонов ўзбек миллий мумтоз хонандалик санъатининг чинакам вакили, фидойиси бўлиб, элга танилди. Муҳиддин Қориёқубов номидаги академик ва халқ бадний жамоалари дирекцияси раҳбари сифатида фаолият олиб борди. Шу билан бирга, дирекция қошида ўзбек мумтоз мусиқасини асраб-авайлаш ва муносиб тарзда тарғиб этиш мақсадида «Мум-

тоз» ашула ансамблини ташкил этди. Ансамбл раҳбари сифатида мумтоз мусиқа меросимизнинг асоси бўлган мақом ва мақом йўлидаги мусиқий намуналарни муносиб ўзлаштирган ҳолда мухлислар эътиборига ҳавола қилиб, самарали фаолият олиб борапти. Ансамбл Фарғона—Тошкент мақомлари, Хоразм мақомлари ва «Шашмақом» намуналаридан ташкил топган юқори савиядаги ижролар билан ранг-баранг концерт дастурларини намойиш этиб келмоқда.

Ўлмас Саиджоновнинг концерт ижрочилик тарғибот сарҳадлари жуда кенг. Ўзбек мумтоз мусиқа санъатини, нафақат, республикамызда, балки жаҳон миқёсида намойиш этишга муваффақ бўлиб келяпти. Жумладан, Франция, Германия, Белгия, Туркия, Хитой каби дунё тамалдунида ўз салоҳиятига эга бўлган мамлакатларда ҳам мухлислар Ўлмас Саиджоновнинг хонандалик маҳоратидан баҳраманд бўлишаётир.

Ўлмас Саиджонов «Соғиниб», «Эй, сабо», «Сўроқлар», «Беминнат», «Сарбон ўтмоқда», «Иймон азиз», «Ёр истаб ва Мустаҳзол», «Онажоним», «Парво этиб кет» каби мумтоз мусиқамиз меросидан ўрин олган сара намуналарни қойилмақом ижрочисига айланди. Фаолияти давомида ижро этган ашуллари Ўзбекистон телерадио компаниясининг олтин хазинасидан муносиб жой олган.

Юртимизнинг азиз байрамлари — «Мустақиллик», «Наврўз» каби республика миқёсида ўтказиладиган умумхалқ талбирларида, «Шарқ тароналари» халқаро мусиқа фестивалларида Ўлмас Саиджонов раҳбарлик қилиб келаётган ижодий жамоалар ўзининг муносиб ҳиссасини қўшиб келаётир.

Ўлмас Саиджонов бетакрор хонанда, ардоқли санъаткор Маъмуржон Узоқовнинг муносиб ва содиқ издоши сифатида ўзига хос шон-шухрат эгасига айланди. Айни пайтда ўзи ҳам эл таниган Ўлмас Оллаберганов, Муҳсин Мўминнов, Аслиддин Дўстов, Бобур Кенжаев, Зариф Азизов, Ойбек Жалилов, Фурқат Ашуралиев, Элмурод Аҳмедов каби ўнлаб шогирдларнинг устозидир.

Ўлмас Саиджонов ташаббуси билан ёшларни тарбиялаш, уларга йўл-йўриқ кўрсатиш, устоз санъаткорлар санъатини мукаммал ўргатиш мақсадида ҳофиз Маъмуржон Узоқов номидаги республика ёш хонандалар кўрик-танлови ташкил қилинди. Кейинчалик ўзбек санъати даргалари Жўрахон Султонов, Комилжон Отаниёзов номидаги танловлар ҳам Ўлмас Саиджонов бошчилигида муваффақиятли ўтказилди.

Хукуматимизнинг эътибори, эътирофи ва эҳтиромига сазовор бўлган Ўлмас Саиджонов «Ўзбекистон халқ ҳофизи» унвони, «Фидокорона хизматлари учун» ордени ҳамда «Шарқ тароналари» халқаро мусиқа фестивалининг махсус дипломи билан тақдирланган.

*Мақмур
Йўлдошев*

Ўзбекистон халқ ҳофизини Мақмур Йўлдошев 1953 йил 11 августда Андижон вилоятининг Избоскан туманида ишчи оиласида туғилган. Бошланғич таълимни Избоскан туманидаги 29-мактабда олди. Ёшлигидан мусиқа ва ашула айтиш иштиёқи баланд бўлганлиги учун Пахтаобод туманидаги мактаб-интернатга ўқишга кирган. У ерда етук созанда Ҳайдар Раҳимов кўлида гижжак чалиш билан биргаликда хонандалик сирларини ҳам ўргана бошлади. Мактаб ёшидан дала меҳнаткашларига яқка ўзи концерт берди.

1969 йили мактабни тугатиб, Андижон шаҳридаги Тўхтасин Жалилов номли мусиқа билим юртига ўқишга кирди. Ўқиш давомида кўп устозлар кўлида санъатнинг сир-асрорларини кунт билан ўрганди. Шу даврда андижонлик машҳур созанда, хонанда ва бастакор Фуломжон Ҳожикўлов ўғитларидан, Ўзбекистон халқ ҳофизини Фаттоҳхон Мамадалиевдан ашула айтишнинг нозик сирларини ўрганди. Ўқишни тамомлаб, 1973 йилдан 1987 йилгача Андижон Давлат филармониясида меҳнат қилди.

1987 йилда Мақмур Йўлдошев Ўзбекистон халқ артисти, буюк санъаткор Ғанижон Тошматов тавсияси билан Ўзтелерадиокомпанияси қошидаги Юнус Ражабий номли мақомчилар ансамблига ишга таклиф этилди. Бу ерда устозлар Ўзбекистон халқ ҳофизлари Орифхон Ҳотамов, Очилхон Отахонов, Эсон Лутфуллаев, Ўзбекистон халқ артисти Коммуна Исмоилова, хонандалар Жўрахон Раҳимов, Шокиржон Эргашевлардан ижрочилик сир-асрорларини кунт билан ўрганди. Улар билан бир сафда туриб, ашула айтиш масъулиятини ҳис қила бошлади.

Яқка ижролари таҳсинга лойиқ, Овозидаги маюслик, дардлилик билан бир қаторда чапанилик, серғайратлилик — асар ва ижро савиясининг етуклигини кўрсатади. Овоз кўламининг кенглиги айнан мақом ижросига мос келиб, драматик тенор туридир.

Мақмур Йўлдошевнинг ижро дастуридан ўрин олган йирик асарлар билан бир қаторда, дардли, ёниқ ашулалар ҳам бор. Унга табиат ато этган овозга барча

хонандаю созандалар ҳавас қилса арзийди. Шунинг учун ҳам Маҳмуд Йўлдошевга кўпчилик устоз санъаткорлар юзланиб, унинг овозига мос келадиган ашулаларни топиб ёки басталаб ўргатишга ҳаракат қилишади. Албатта, яратилган ашуланинг муваффақияти унинг ижросисига ҳам боғлиқ бўлади. Ўзбекистон халқ артисти, моҳир созанда ва бастакор Абдуҳошим Исмоилов яратган асарларнинг энг сараларини ижро қилиб, магнит тасмаларига ёзди. Шу кунгача Ўзтелерадиокомпаниясининг олтин хазинасида 100 дан ортиқ Маҳмуд Йўлдошев ижросидаги ашулалар бор.¹ Бундан ташқари вилоятлар бўйлаб концерт сарфларарида кўп бор иштирок этган.

2006 йили Муҳиддин Қориёқубов номидаги академик ва халқ бадиий жамоалари дирекцияси қошидаги «Мумтоз» ансамблига ишга таклиф этилди. Ҳозирги кунга қадар ёш хонандаларга устозларидан ўрганган миллий бойликнинг ижро маҳоратини ўргатиб келмоқда.

2000 йили Маҳмуд Йўлдошевнинг хизматлари инобатга олинаиб, Президентимиз Фармонига кўра, «Ўзбекистон халқ ҳофизи» унвони билан тақдирланди. Халқимизнинг ўлмас дурдоналари бўлмиш «Насруллоий», «Насри уз-зол», «Чапандози Ироқ», «Мустаҳзоди Наво», «Савти Сарвиноз» каби йирик ва ижроси мураккаб бўлган мақом шўъбаларини магнит тасмаларига ёзган. Маҳмуд Йўлдошевнинг дардли, куйик ва кенг кўламли овози ноёб ҳисобланиб, келгуси авлодлар учун унинг ижросидаги асарлар ўз қадр-қимматини йўқотмайди.

Маҳмуд Йўлдошев ҳозирда 5 фарзанднинг отаси, 13 набиранинг бобоси. Унинг фарзанди Абдулло Йўлдошев санъатга ошнодир. Ҳозирги кунда унинг ҳам ўзига яраша кўплаб ашулалари мавжуд.

*Бекназар
Дўстмуродов*

Ўзбекистон халқ ҳофизи Бекназар Дўстмуродов 1957 йил 15 июнда Қашқадарё вилоятининг Яккабоғ туманидаги Қорасув қишлоғида ишчи оиласида тугилган. Ёшлик чоғидан санъатни севди. Унга эришиш йўлида кўп меҳнат қилди. Туман ва вилоят кўрик-танловларида ғолиб бўлди. 1974 йили Алишер Навоий номидаги 40-ўрта мактабни тамомлаб, Тошкент Давлат театр ва рассомчилик санъати институтига ўқишга кирди. Муסיқали драма бўлимида ҳам актёрлик, ҳам хонандалик сирларини ўрганди.

Ўқишни 1979 йил тугатиб, Аброр Ҳидоятлов номидаги театрга ишга чақирилди. У театрда бир нечта роллар ижро этди ва концертларда мунтазам қатнашди. У Муқимий номидаги муסיқали драма театрида ҳам бир қанча ролларни ижро этди. «Хонима хоним» (Хугаев асари), «Хотинимнинг эри», «Тобутдан товуш» (Абдулла Қаҳҳор) спектакларида катта ва кичик ролларни яратган.

Асли Бекназар Дўстмуродов ёшлигидан мақомдон хонанда бўлиш орзусида юрар эди. Унга табиатан ато этилган овоз тури лирик тенор бўлиб, кенг кўламли, айнан мақом ижрочилигига хосдир. Барча орзулари рўёбга чиқиб, 1988 йилдан бошлаб, Юнус Ражабий номидаги мақомчилар ансамблига хонанда сифатида ишга қабул қилинди. Бу ерда кўплаб устозлардан сабоқ олди. Хонандалик борасидаги малакасини оширди.

Ўзбекистон халқ ҳофизлари Орифхон Ҳотамов, Фаттоҳхон Мамадалиев, Эсон Лутфуллаев, Қувондиқ Искандаров, Ўзбекистон халқ артистлари Ғанижон Тошматов, Абдуҳошим Исмоиловлардан хонандалик сирлари ва кўплаб ашулаларни ўрганди. «Сараҳбори наво», «Сараҳбори Сегоҳ», «Сараҳбори Оромижон», «Чапандози Гүлёр», «Гулузорим», «Эй, қуёш», катта ашулалардан «Ёввойи Чоргоҳ», «Бог аро», «Бир келсун», «Кириб бўстонни кездим», «Ўзбекистон», «Нечун қулдук қилмай Ўзбекистонга», «Ватан ягонадур», «Сайёра», «Санамо», «Сарви қомат», «Диёр исми», «Талқинчай мустаҳзоди наво» каби кўплаб мумтоз ашулаларни ижро этиб, Ўзтелерадиокомпаниясининг олтин хазинасига муҳрлаган.

Бекназар Дўстмуродов ашулаларни ўзи яратмаган бўлса-да, ижро дастуридан ўрин олган етук бастакорлар асарларининг барчаси тўлақонли, моҳирона ижро этилган. Унинг ўзигагина хос ижро услуби устозлари ёки бошқа сафдош хонандаларда учрамайди. Бу сифат ҳам хонанданинг юксак маҳорат эгаси эканлигидан далолат беради.

*Бекназар Дўстмуродов ака-ука Хотамовлар
(Орифхон Хотамовнинг ўғиллари) билан.*

Унинг ижрочилик маҳорати, нафақат, ўзбек халқи, балки хорижий мусиқа шинавандалари эътиборини тортди. Шу сабабли кўплаб чет давлатларда ижодий сафарларда бўлди. Жумладан, Америка, Ҳиндистон, Франция, Хитой, Миср, Туркия, Англия ва МДҲ каби 20 дан ортиқ давлатларда ўз санъатини намойиш этиб, мумтоз санъатимизнинг буюклигини оламга кўз-кўз қилди.

Барча хизматлари инobatга олиниб, Ўзбекистон Президенти ташаббуси билан «Ўзбекистон халқ ҳофизи» унвони берилди. Бу масъулиятини сезган Бекназар Дўстмуродов мамлакатimizда бўлиб ўтадиган оммавий тадбирлар, байрам концертлари, «Мустақиллик» ва «Наврўз» тантаналарида мунтазам иштирок этиб келмоқда.

Фарҳод
Давлетов

Ўзбекистон халқ ҳофизи Фарҳод Давлетов 1957 йил 18 ноябрда Хоразм вилоятининг Хива туманида ишчи оиласида туғилган.

1965—1975 йилларда 3-ўрта мактабда таълим олган. Санъатга бўлган қизиқиши уни турли мусиқий тўғарак ва мусиқа мактабларида ўқишга етаклади. У 1976—1978 йилларда ҳарбий хизматни ўтаган. Ҳарбий хизматдан қайтгандан сўнг, икки йил давомида санъатга дахли бўлмаган ҳар хил ишларда меҳнат қилган.

1980 йили Абдулла Қодирий номидаги Тошкент Давлат маданият институтига ўқишга кирган. Орада оила қурган, фарзандли бўлгандан сўнг, Фарҳод Давлетов институтнинг сиртқи бўлимини тамомлаган Шу даврда Хоразмнинг етук санъаткори, Ўзбекистон халқ ҳофизи Рўздат Жуманиёзовдан мумтоз хонандалик сирларини кунг билан ўрганган.

1980 йилдан буён Хива туман ҳокимлигининг маданият ва спорт ишлари бўлимида ишлаб келмоқда.

1987 йилда Юнус Ражабий номидаги мақомчилар кўрик-танловида қатнашиб, голибликни қўлга киритган. Бу кўрик-танловга тайёргарлик жараёнида Ўзбекистонда хизмат қўрсатган маданият ходими Матрасул Матёқубовнинг меҳнати катта бўлди. Фарҳод Давлетов ижро этган Хоразм мақомлари, Суворийлар ва «Шашмақом» намуналари тингловчиларни ром этган.

Унинг овозидаги тўлиқлик бошқа хонандаларда учрамайди. Овози драматик тенор бўлса-да, юқори ва пастки пардалари бирдек жарангдор. Камалакни кўз олдимишга келтирадиган бўлсак, унда инсоннинг онги идрок эта оладиган ранглардан етти хили мавжуд. Фарҳод Давлетовнинг овозини камалакка қиёслайдиган бўлсак, унда ўша етти хил рангдан ташқари инсон кўзи билан кўриб, онги ва тасавури илғай олмайдиган ранглар ҳам мавжудлигини сезамиз. Яъни, овозида тўрт-беш ҳар хил овозли хонандалар бирваракайига ҳамнафас бўлиб, ижро этаётгандек бўлади.

Табиат ато этган бу ноёб овоз соҳибининг ижро маҳорати ҳам асл Хива мактабига мансубдир. Маълумки, Хива қадимий Хоразмнинг пойтахти бўлиб, энг сара санъаткорлар йиғилган маскандир. Тарихга мурожаат этадиган бўлсак

ҳам, ҳар вақт марказга ўз касбининг энг маҳоратли инсонлари йиғилади. Хива ҳам айнан энг маҳоратли муסיқачиларнинг маскани ҳисобланган. Эшвой бахши, Полли Дўзчи, Қаландар Дўнмас, Бола бахши каби кўплаб хонандаларнинг шаҳри бўлган. Фарҳод Давлетов ҳам ана шундай муҳитда вояга етган хонандадир. Унинг ота-боболари ҳам хонанда бўлиб, Ота Ших, Давлат Шихлар авлодидан. Бу сулоланинг негизини суриштирадиган бўлсак, жуда қадимдаги машҳур сарой хонандаларга бориб тақалади.

Фарҳод Давлетов шу даврдан бошлаб, халқ дилига ёқадиган ашулалардан ижро этиб, аста-секин танила бошлади. Сувора ва мақомларни маромига етказиб ижро этиш баробарида шўх яллаларнинг маҳоратли ижрочисига айланди.

Унинг довруғи вилоятдан республика миқёсига чиқди. Энди Фарҳод Давлетовнинг хонишларини бутун Ўзбекистон мароқ билан тинглаб, томоша қила бошлади.

1995 йилда Қозоғистон Республикасида ўтказилган Ўзбекистон кунларида қатнашиб, «Қозоғистонда хизмат кўрсатган артист» унвонига сазовор бўлди.

Фарҳод Давлетов кўплаб маданий талбирларда халқ хизматида бўлди, умум-халқ байрамларида ўзининг гўзал ижролари билан барчани бирдек баҳраманд этди. Унинг барча хизматлари ва иқтидори назарда тутилиб, 2001 йили мустақиллигимизнинг 10 йиллиги муносабати билан «Ўзбекистон халқ ҳофизи» фахрий унвонига сазовор бўлди.

Ҳозирги кунда ҳам халқимизга сидқидилдан хизмат қилиб келмоқда. Оилада беш фарзанднинг отаси. Фарҳод Давлетовнинг ўғли Севдиёр ҳозирги кунда Тошкент Давлат консерваториясининг анъанавий ижрочилик бўлимида таҳсил олмақда.

*Маҳмуджон
Тожибоев*

Ўзбекистон халқ ҳофизи Маҳмуджон Тожибоев 1957 йил 25 ноябрда Фарғона вилоятининг Кува туманидаги Болалик Қайрағоч қишлоғида оддий деҳқон оиласида таваллуд топган. Шу қишлоқдаги Ҳамза номли ўрта мактабни тугатиб, Тошкент маданий оқартув техникуми (ҳозирги маданият ва санъат коллежи)га ўқишга кирди.

Техникумни муваффақиятли тамомлаб, 1979 йили Тошкент Давлат консерваториясининг Шарқ мусиқаси бўлимига ўқишга қабул қилинди. Ўқиш давомида Маҳмуджон Тожибоев танбур чолғусида Турғун Алиматов, хонандаликда Ориф Алимаҳсумов ва Фатоҳхон Мамадатиев каби етук устозлардан мақом ижрочилиги сирларини пухта ўрганди.

1983 ва 1987 йилларда бўлиб ўтган Юнус Ражабий номидаги республика мақомчилар кўрик-танловида галиб бўлди. Маҳмуджон Тожибоевнинг овозидаги жасурлик, мардонаворлик, ижро дастуридаги асарларни тўлақонли куйлаши етук хонанда эканлигини намоён этди.

Овоз кўлами нисбатан кенг бўлмаса-да, усталик билан овоз имкониятларини баралла кўрсатиб бериш қудратига эга. Европа ўлчовларида Маҳмуджон Тожибоевнинг овози лирик баритон бўлиб, унинг пастки қисмлари тўлиқ, юқори регистрининг мукаммал ижроси билан барчани ҳайратда қолдиради. Ижро дастуридаги асарларнинг кўплиги ва барча ашулаларнинг мукаммал ижроси, нафақат, шинавандалар, балки шу соҳада ижод қилаётган санъат аҳлининг ҳам олқишига сазовор бўлади.

1984 йили ўқишни муваффақиятли тамомлагач, Юнус Ражабий номидаги мақомчилар ансамблига ишга таклиф қилинди. Радиодаги фаолияти давомида у кўплаб устозлардан мақом сирларини пухта эгаллади. Хусусан, Ўзбекистон халқ ҳофизлари Орифхон Ҳотамов, Очилхон Отахонов каби устоз санъаткорлар Маҳмуджон Тожибоевга ўз билим ва малакаларини улашдилар.

*Сойибжон
Ниёзов*

Ўзбекистон халқ ҳофизи Сойибжон Ниёзов 1969 йил 28 октябрда Бухоро вилоятининг Олот туманида ишчи оиласида туғилган. 1980 йили Олот туманидаги мусиқа мактабига ўқишга кириб, 1985 йили муваффақиятли тугатди. Шу йили Бухоро мусиқа билим юртига рубоб сози бўйича ўқишга кирди. Бу ерда етук мутахассис, мақомлар билимдони Ари Бобохонов синфида таҳсил олди.

1989 йилда ўқишни тамомлаб, бир йил давомида Олот мусиқа мактабида дарс берди ва консерваториянинг кириш имтиҳонларига тайёргарлик кўрди.

1990 йилдан бошлаб, Тошкент Давлат консерваториясида анъанавий ижрочилик (хонандалик) мутахассислиги бўйича таҳсил олди. Консерваторияда устози Ўзбекистон халқ артисти Ўлмас Расуловдан мақом сирлари ва ижрочилик амалиётини пухта ўзлаштирди.

Устоз Ўлмас Расулов, гарчи, хонанда бўлмаса-да, хонандалик овозини тоблаш, чиниқтириш каби амалларни тўлиқ идроклайди. Ҳатто бирон бир хонанданинг ашула айтганини эшитмай, фақат гапиришидан унинг овози қандай турга мансублиги ҳақида маълумот бера олади. Унинг хонанда шогирдлари жуда кўп. Жумладан, умр йўлдоши Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Мавлуда Самандарова, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Рустам Абдуллаев, Насиба Сатторова каби етук хонандалардир.

Сойибжон Ниёзов ҳам Ўлмас Расуловнинг хос шогирдларидан. Устоздан овоз ишлатиш, садолантириш, сақлаш каби сирларни ўрганиш баробарида асарларнинг маҳоратли ижроси, турли воҳаларга хос шева талаффузи каби кўплаб билимларга эга бўлган. Шу боис бўлса керак, Сойибжон Ниёзов қайси воҳага мансуб ашула ижро қилса ҳам, ўша воҳага хос талаффуз ва овоз меллизмларини ишлата олиш маҳоратига эга. Мисол учун «Шашмақом» шўъбаларидан биронтасини ижро қилса — Бухоро шевасида, Суворийларни ижро қилса — Хоразм шевасида, Фарғона—Тошкент мақомлари ёки катта ашулалардан ижро қилса, шунга хос шева ва меллизмлардан оқилона фойдалана олади.

*Сойибжон
Ниёзов*

Ўзбекистон халқ ҳофизи Сойибжон Ниёзов 1969 йил 28 октябрда Бухоро вилоятининг Олот туманида ишчи оиласида туғилган. 1980 йили Олот туманидаги мусиқа мактабига ўқишга кириб, 1985 йили муваффақиятли тугатди. Шу йили Бухоро мусиқа билим юртига рубоб сози бўйича ўқишга кирди. Бу ерда етук мутахассис, мақомлар билимдони Ари Бобохонов синфида таҳсил олди.

1989 йилда ўқишни тамомлаб, бир йил давомида Олот мусиқа мактабида дарс берди ва консерваториянинг кириш имтиҳонларига тайёргарлик кўрди.

1990 йилдан бошлаб, Тошкент Давлат консерваториясида анъанавий ижрочилик (хонандалик) мутахассислиги бўйича таҳсил олди. Консерваторияда устози Ўзбекистон халқ артисти Ўлмас Расуловдан мақом сирлари ва ижрочилик амалиётини пухта ўзлаштирди.

Устоз Ўлмас Расулов, гарчи, хонанда бўлмаса-да, хонандалик овозини тоблаш, чиниқтириш каби амалларни тўлиқ идроклайди. Ҳатто бирон бир хонанданинг ашула айтганини эшитмай, фақат гапиришидан унинг овози қандай турга мансублиги ҳақида маълумот бера олади. Унинг хонанда шогирдлари жуда кўп. Жумладан, умр йўлдоши Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Мавлуда Самандарова, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Рустам Абдуллаев, Насиба Сатторова каби етук хонандалардир.

Сойибжон Ниёзов ҳам Ўлмас Расуловнинг хос шогирдларидан. Устоздан овоз ишлатиш, садолантириш, сақлаш каби сирларни ўрганиш баробарида асарларнинг маҳоратли ижроси, турли воҳаларга хос шева талаффузи каби кўплаб билимларга эга бўлган. Шу боис бўлса керак, Сойибжон Ниёзов қайси воҳага мансуб ашула ижро қилса ҳам, ўша воҳага хос талаффуз ва овоз меллизмларини ишлата олиш маҳоратига эга. Мисол учун «Шашмақом» шўбаларидан биронтасини ижро қилса — Бухоро шевасида, Суворийларни ижро қилса — Хоразм шевасида, Фарғона—Тошкент мақомлари ёки қатта ашулалардан ижро қилса, шунга хос шева ва меллизмлардан оқилона фойдалана олади.

Сойибжон Ниёзовни омадли хонанда дейишимиз мумкин, чунки бир тарафда билимдон устозлар муҳити, иккинчи тарафдан табиатан ато этилган қобилият, яъни кенг овоз имконияти, ижронинг пухталиги ва меҳнатдан қочмаслиги ҳам шу омиллардан биридир. Бахтли хонандага бундан ортиқ омад бўлмаса керак.

Консерваториядаги талабалик йилларининг ўзидаёқ хонанда Сойибжон Ниёзов санъат аҳлининг назарига тушган эди. Шу сабабли 1994 йили Юнус Ражабий номидаги мақомчилар ансамблига хонанда сифатида ишга таклиф этилди. Бу ансамблнинг мақом ижрочилигида ҳар бир шўъба ўз пардасидан ижро қилиниши учун лирик тенор овозлари керак бўлади. Сойибжон Ниёзов айнан шу талабларга тўдалигича жавоб бера олгани учун ҳам, шундай нуфузли мақомчилар ансамблига ишга таклиф этилган.

1995 йилда ўтказилган Юнус Ражабий номидаги халқаро мақомчилар кўрик-танловининг мутлақ голиби бўлди. Шу йили ўқишни муваффақиятли тугаллаб, мақомчилар ансамблидаги ишини давом эттирди.

1997 йилда Самарқандда бўлиб ўтган Ҳожи Абдулазиз Абдурасулов хотирасига бағишланган хонандалар кўрик-танловида иккинчи ўрин соҳиби бўлди.

1999 йили Эллиққалъа туманида бўлиб ўтган Отажон Худойшукуров хотирасига бағишланган кўрик-танловда қатнашиб, биринчи ўрин соҳиби бўлди.

2000 йили Андижонда бўлиб ўтган «Катта ашула» республика кўрик-танловида Ўзбекистон халқ ҳофизлари Бекназар Дўстмуродов, Абдунаби Иброҳимовлар билан ҳамнафасликда биринчи ўринни эгаллашди.

2001 йили Самарқандда ўтказиладиган «Шарқ тароналари» халқаро фестивали кўрик-танловида Ўзбекистон халқ ҳофизи Абдунаби Иброҳимов билан биргаликда қатнашиб, биринчи ўрин соҳиби бўлишди.

Сойибжон Ниёзовга 2004 йили «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист» унвони тақдим этилди. 2009 йили унга «Ўзбекистон халқ ҳофизи» фахрий унвони берилди.

Ҳозирги кунда Юнус Ражабий номидаги мақомчилар ансамблининг олий тоифали хонандаси бўлиш билан бирга, Тошкент Давлат консерваториясининг анъанавий хонандалик бўлимида талабаларга дарс бериб келмоқда.

Сойибжон Ниёзов, нафақат, етук хонанда ва меҳрибон устоз, балки олти фарзанднинг отаси ҳамдир. Ҳозирги кунда бу ноёб овоз соҳиби Ўзбекистоннинг фахри ва юзи сифатида нуфузли концертлар, оммавий талбирларда иштирок этиб келади.

Оролмирза Сафаров

Ўзбекистон халқ ҳофизи Оролмирза Сафаров 1970 йил 20 январда Самарқанд вилоятининг Тойлоқ туманида таваллуд топган. Ишчи зиёлилар оиласига мансуб бўлган Оролмирза Сафаров Самарқанд шаҳридаги 59-кўзи ожизлар мактаб-интернатида ўқиди.

1988 йили Абдулла Қодирий номидаги Тошкент Давлат маданият институтининг маданий-маърифий ишлар факултетига ўқишга кирди. 1992 йили билим даргоҳини муваффақиятли тамомлади.

Кейинчалик 1995—1999 йилларда маданиятшунослик факултетининг халқ мусиқаси бўлимида сиртдан ўқиди. Устозлари профессор Матназар Худойназаровдан санъат сирларини эгаллади. Оролмирза Сафаров ўзи жуда зукко ва кенг тафаккур эгаси бўлганлиги сабабли, устоз ҳофизлар ижро этган ашулаларни бир-икки марта эшитиши биланоқ ёд олиб, шу заҳоти ижро қилиш қобилиятига эга бўлганлигидан, ижро дастури ҳам жуда кенгдир.

Овоз имкониятлари беқиёс бўлиб, лирик баритон деб номланади. Бундай овоз соҳиблари табиатан жуда хотиржам, оғир босиқ бўлишади. Овозлари ҳам шунга яраша тўлиқ, қуюқлиги билан ажралиб туради. Оролмирза Сафаров инсон сифатида жуда покиза табиатли хонанда. У билан бир маротаба суҳбат қурган одам унинг серқирра ижодкор эканлигини пайқайди.

1992 йилдан бошлаб, халқ мусиқаси кафедрасида жўрнавозлик қилди. 1997 йилдан ўқитувчи, 2000 йилдан бошлаб эса катта ўқитувчи лавозимида фаолият кўрсатапти. Унинг шогирдлари ҳозирги кунда устози сингари мумтоз санъат йўлидан боришмоқда.

Хонанда сифатида 1991 йилда «Камолот—91», 1997 йилда Маъмуржон Узоқов хотирасига бағишланган кўрик-танловда ғолиб бўлган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1997 йилдаги Фармони билан «Шухрат» медали, 2000 йилда «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист» ва 2009 йили «Ўзбекистон халқ ҳофизи» унвонлари билан тақдирланган.

Ўзбекистон телерадиосидаги қатор чиқишлари билан мухлислар қалбидан чуқур ўрин олган. Ўзтелерадио компаниясининг олтин хазинасида Оролмирза Сафаровнинг элликдан ортиқ ижро намуналари муҳрланган.

*Абдунаби
Иброҳимов*

Ўзбекистон халқ ҳофизи Абдунаби Иброҳимов 1972 йил 26 февралда Самарқанд вилоятининг Ургут туманидаги Терсак икки қишлоғида туғилган. 1989 йилда 90-ўрта мактабни тугатгач, Ҳожи Абдулазиз Абдурасулов номидаги Самарқанд санъат билим юртида устози Хирожиддин Бакаевдан таълим олди.

1995 йили ўқишни тугатиб, Тошкент Давлат консерваториясининг аниқ ва вирий ижрочилик (хонандалик) бўлимига ўқишга кирди. У ерда Ўзбекистон халқ ҳофизи, профессор Фаттоҳхон Мамадалиевдан муштарак санъат сирлари ва мақом, катта ашула ва бастакорлар асарларини ўрганди. Абдунаби Иброҳимов ўқишида жуда зийрак ва зукко талаба бўлиб, устози Фаттоҳхон Мамадалиевнинг этагидан маҳкам тулган ҳолда берилган асарларни қунт билан ўрганган.

Ўз навбатида устознинг ҳам бу шогирдига меҳри тушган эди. Шундай пайтлар бўлар эдики, ҳатто консерваториядаги дарс соатларига қониқмай, ҳофизнинг уйига бориб, дарсларни давом эттирган. Устози вафот этганидан сўнг Маҳмуджон Тожибоев синфида таълим олди.

Абдунаби Иброҳимов овози жарангдор, тўлиқ туста эга. Овозининг юқори регистри ҳам инсбатан тўлиқ бўлиб, Европа овоз ўлчамларида лирик тенор деб номланади. Унинг овоз қўламини кенг бўлиб, ҳар қандай йирик ашудаларни ҳам ўз пардасида ижро қилиш имкониятига эга. Шунинг учун ҳам йирик мақом ва санъаткорлар назарига тушди. 1999 йили консерваторияни тугатиб, Юнус Ражабий номидаги мақомчилар ансамблига хонанда сифатида ишга таъинланди. Бу ерда устозлари, Ўзбекистон халқ ҳофизлари Орифхон Ҳотамов, Абдул Лутфуллаев, Ўзбекистон халқ артисти Абдуҳошим Исмоиловлардан мақом ва чорчилиги сирлари ва бастакорлар ижодидан намуналар ўрганиб, ўзгача овоз компаниясининг олтин хазинасига қўплаб асарларни ёздирди.

2000 йили Андижонда бўлиб ўтган «Катта ашула» республика кўрик кўрсатишида Ўзбекистон халқ ҳофизлари Бекназар Дўстмуродов ва Сойибжон Нуров

билан биргаликда Ҳазиний газали билан «Ёввойй Чоргоҳ» катта ашуласини ижро қилишиб, биринчи ўрин соҳиби бўлишди.

2001 йили Самарқандда ўтказиладиган «Шарқ тароналари» халқаро фестивали кўрик-танловида Ўзбекистон халқ ҳофизи Сойибжон Ниёзов билан биргаликда қатнашиб, устози бастакор, Ўзбекистон халқ ҳофизи Фаттоҳон Мамадалиев басталаган, Ҳайратий газали билан «Топмадим» ашуласини ижро этиб, биринчи ўрин соҳиби бўлишди.

Ўзбекистон халқ ҳофизлари Б. Дўстмуродов ва А. Иброҳимов.

2000 йилдан буён республикамизнинг «Мустақиллик», «Наврўз» ва бошқа байрам тадбирларида фаол қатнашиб келмоқда. 2008 йилда «Ўзбекистон халқ ҳофизи» юксак унвони билан тақдирланди. Ҳозирги кунда мақом ансамблида ўз ижодини давом эттирмоқда.

Абдунаби Иброҳимовнинг камтаринлиги, катталарга ҳурматда, кичикларга иззатда бўлганлиги ота-онаси ва устозлари берган тарбиянинг меvasидир. Унинг овоз имконияти, маҳорати ҳали кўплаб гўзал ашулаларни ижро этишга қодир. Шу сабабли бу санъаткордан янги асарлар ижросини мухлис сифатида кутиб қоламиз.

Фойдаланилган адабиётлар

1. *И.А.Каримов.* Юксак маънавият — енгилмас куч. Т. «Миллатлар» 2008.
2. *А. Маркова, М. Львова, Д. Аспелунд.* Гигиена голоса. М., 1950.
3. *К. Олимбоева, М. Аҳмедов.* Ўзбекистон халқ соған вақри. Т., 1959.
4. *И. Ражабов.* Мақомлар масаласига доир. Т., 1963.
5. *М. Аҳмедов.* Ҳожир Абдулазиз Абдурасулов. Т., «Ўқитувчи», 1971.
6. *Ю. Ражабий.* Музиқа меросимизга бир назар. Т., 1978.
7. *А. Фитрат.* Ўзбек классик музикаси ва унинг тарихи. Т., «Фан», 1993.
8. *М. Ҳамидова.* Халима Носирова. Т., 1998.
9. *Мулла Бекжон Раҳмон ўғли, Муҳаммад Юсуф Девондор.* Халқ музикаси тарихини. Т., 1998.
10. *Р.Ю. Юнусов.* Ўзбек халқ музика ижоди. (Илмий-устубон тавсиялар). Т., 2000.
11. *С. Бегматов.* Орифхон Ҳотамов. Т., 2000.
12. *Н. Боқий, Ҳ. Ҳамидов.* Мени ёд эт. Т., 2000.
13. *Р. Юнусов, Ф. Мамадалиев.* Миллий музика ижрочилиги маданияти. Т., 2001.
14. *С. Маннопов.* Сунмас наволар. Фаргона, 2002.
15. *А.Ҳ. Жабборов.* Ўзбекистон бастакорлари ва музикашунослари. Т., 2003.
17. *О. Иброҳимов.* Саҳиҳ суворийлар. Т., 2004.
18. *О. Матёқубов.* Мақомот. Т., 2004.
19. *Кайковус.* Қобуснома. Т., 2006.
20. *О. Ибрагимов.* Фергано—Ташкентские макомы. Т., 2006.
21. *С. Бегматов.* Ҳофизлик санъати. Т., 2007.
22. *Э. Матюсупов.* Устозни эслаб. Урганч. «Истеъдод», 2007.
23. *М.А. Ҳамидова, О. Иброҳимов, Д. Муллажонов.* Хонандлик санъати Жаҳон ва ўзбек миллий анъаналари. Т., 2009.
24. *Б. Матёқубов.* Анъанавий ижрочилик санъати тарихи. Т., 2011.

МУНДАРИЖА

Сўзбоши.....	3
--------------	---

Эл ардоқлаган санъаткорлар

Ота Жалол Носир ўгли.....	5	Жўрахон Султонов.....	15
Ҳожи Абдулазиз Абдурасулов.....	7	Ҳожихон Болтаев.....	17
Мулла Тўйчи Тошмухамедов.....	10	Маъмуржон Узоқов.....	19
Леви Бобохонов.....	11	Комилжон Отаниёзов.....	21
Домла Ҳалим Ибодов.....	13	Ориф Алимаҳсумов.....	23

Мустақиллик мевасидан баҳраманд ҳофизлар

Орифхон Ҳотамов.....	26	Ҳасан Ражабий.....	49
Фаттоҳхон Мамадалиев.....	28	Исмоилжон Ваҳобов,	
Муҳаммаджон Каримов.....	30	Исроилжон Ваҳобов.....	52
Очилхон Отахонов.....	32	Ўлмас Саиджонов.....	54
Фахриддин Умаров.....	34	Маҳмуд Йўлдошев.....	56
Одилжон Юсупов.....	37	Бекназар Дўстмуродов.....	58
Қувондиқ Искандаров.....	39	Фарҳод Давлетов.....	60
Рўзмат Жуманиёзов.....	41	Маҳмуджон Тожибоев.....	62
Алижон Эркаев.....	43	Сойибжон Ниёзов.....	64
Эсон Лутфуллаев.....	45	Оролмирза Сафаров.....	66
Қобилжон Юсупов.....	47	Абдунаби Иброҳимов.....	67
Фойдаланилган адабиётлар.....			69

БЕКНАЗАР ДЎСТМУРОДОВ, ШАВКАТ МАТГУЛОВ

ХАЛҚ ҲОФИЗЛАРИ

Тошкент — «ILM ZIYO» — 2011

Муҳаррир *И. Усмонов*

Бадний муҳаррир *Ш. Одилов*

Техник муҳаррир *Ф. Саматова*

Мусахҳиҳ *А. Мухамедова*

Ноширлик лицензияси АЛ № 166, 23.12.2009 йил.
2011 йил 29 августда чоп этишга рухсат берилди. Бичими 84x108 мм. «Занг»
харфида терилди. офсет усулида чоп этилди. Босма табиғи 4,5. Нарзи табиғи 1000.
1500 нусха. Баҳоси шартнома асосида. Буюртма № 17.

«ILM ZIYO» нашриёт уйи, Тошкент, Навоий кўчаси, 30-х/б.
Шартнома № 53—2011

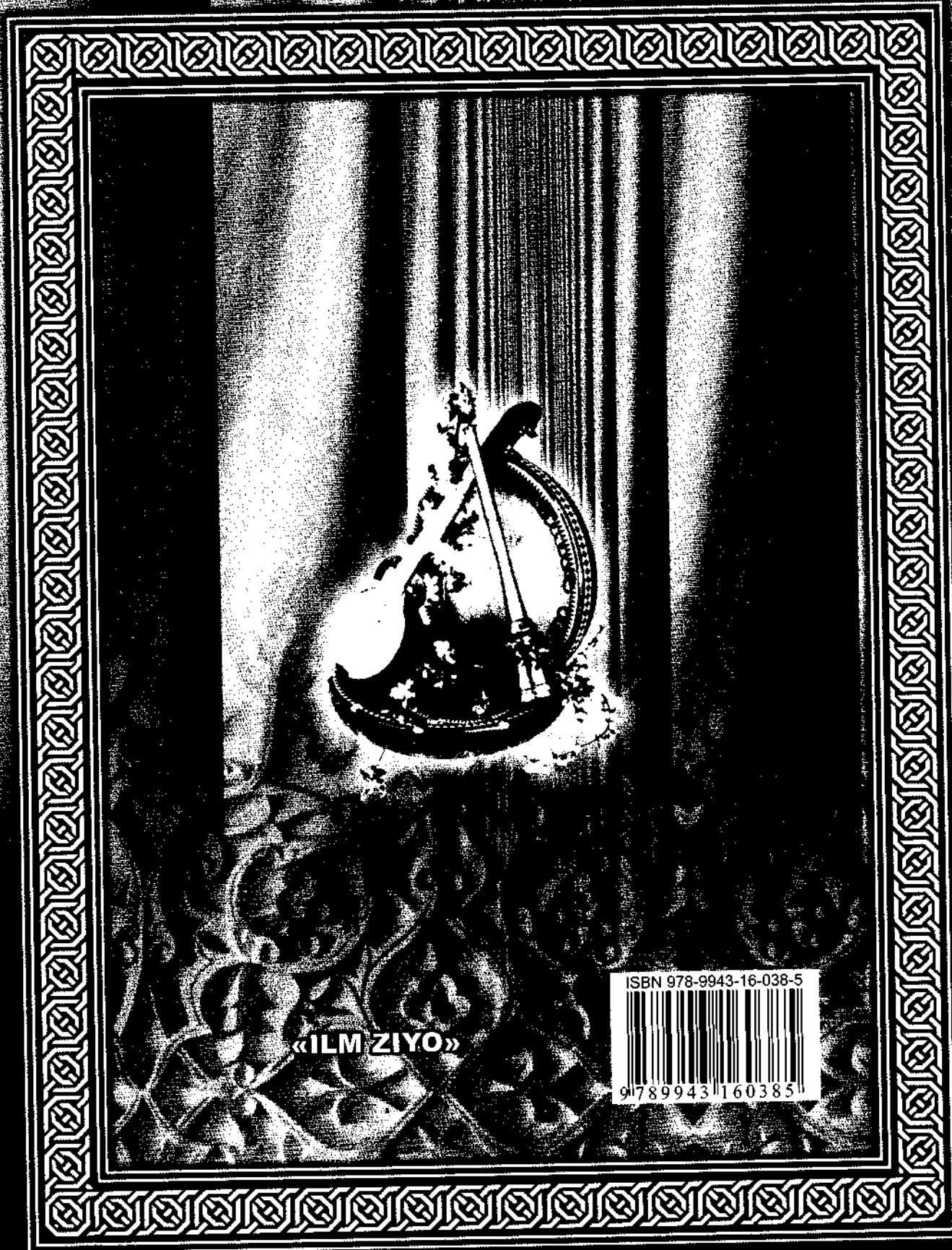
«PAPER MAX» хусусий корхонасида чоп этилди.
Тошкент, Навоий кўчаси, 30-х/б.

Д99 Дўстмуродов Б., Матёкубов Ш. Халқ ҳофизлари.
Т., «ILM ZIYO», 2011. — 72 б.

1. Муаллифдош.

УДК 784(575.1)
ББК 85.314(5Ў)

ISBN 978-9943-16-038-5

«ILM ZIYO»

ISBN 978-9943-16-038-5

9 789943 160385